

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Lidé bez domova ve vybraném regionu

Vypracovala: Martina Říhová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s ustanovením § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 31.3.2014

Podpis.....

Martina Říhová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D., za vedení mé práce, cenné rady a ochotu při konzultacích.

Mé poděkování patří zejména terénní pracovníci Mgr. Janě Pilzové, která mi byla nápomocna při praktické části výzkumu v terénu a poskytla mi rady, zkušenosti a informace, Mgr. Michalu Houdovi, Ph.D., pro jeho pomoc při technickém zpracování bakalářské práce a v neposlední řadě také mé rodině, která mě při studiu velmi podporovala.

Anotace

Bezdomovectví je velký sociální problém dnešní doby a úspěšný boj s tímto fenoménem je možný jen za předpokladu poznání jeho charakteru a rozsahu. Cílem bakalářské práce je zmapovat problematiku bezdomovectví ve vybraném regionu město Tábor. Bezdomovectví jako závažná forma sociálního vyloučení je problémem zejména měst a i druhé největší jihočeské město není výjimkou.

Bakalářská práce je zaměřena na podchycení charakteristiky lidí bez přístřeší žijících ve vybrané lokalitě z hlediska genderových aspektů, věku, rodinného stavu, vzdělání, ekonomického postavení, zdroje příjmů, příčin vzniku bezdomovectví a využití nabízených sociálních služeb ve zmíněném regionu. Teoretická část se zaměřuje na definici bezdomovectví, typologii lidí bez domova, legislativní úpravy v ČR, historii bezdomovectví, osobnost bezdomovce a její typické znaky, příčiny dané problematiky, sociální práci s osobami bez přístřeší a na jednotlivé organizace pomáhající těmto lidem. Náplní druhé praktické části kapitoly je strukturované dotazování prostřednictvím dotazníkového archu u osob bez přístřeší. Cílem výzkumu bylo zjištění situace zjevného bezdomovectví; v tomto případě to znamenalo rozkrytí vybraných charakteristik z hlediska demografických údajů, ekonomického postavení, bydlení a využívání sociálních služeb v daném regionu. Pro výzkumnou část byly použity metodické postupy kvantitativního výzkumu, kdy k získání dat byl použit standardizovaný rozhovor pomocí dotazníkového archu, ve kterém byly formulovány uzavřené a polouzavřené otázky týkající se vybraných charakteristik.

Praktickým výstupem této práce je zmapování dané problematiky zjevného bezdomovectví ve zkoumané lokalitě. Závěry práce mohou být využity pro následné komunitní plánování sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Tábor, organizacemi zabývajícími se osobami bez přístřeší a ke zvýšení míry informovanosti o dané problematice pro odbornou i širokou veřejnost, a zároveň jako podklad pro tvorbu strategického dokumentu koncepce řešení bezdomovectví na území města Tábora.

Klíčová slova:

Bezdomovectví, nezaměstnanost, chudoba, sociální práce, sociální služby.

Abstract

Homelessness is a big social problem of our time and a successful combat against this phenomenon is possible only having knowledge of its nature and scope. The aim of this thesis is to explore the phenomenon of homelessness in the selected region of Tábor. Homelessness, as a major form of social exclusion, is a particular problem especially for cities and the second largest city of South Bohemia is no exception.

The thesis is focused on tapping characteristics of homeless people living in the selected area in terms of gender aspects, age, marital status, education, economic status, source of income, the causes of homelessness and taking advantage of social services in the region. The theoretical part focuses on the definition of homelessness, the typology of the homeless people, legislative amendments in the Czech Republic, history of homelessness, homeless personality and its characteristics, causes of the issue, social work with the homeless people and various organizations that help those people. Second part of the practical chapter is devoted to a structured querying through a questionnaire sheet for the homeless people. The aim of the research was to get into the apparent situation of homelessness; in this case it meant uncovering selected characteristics in terms of demographics, economic status, housing, and access to social services in the region. For the research part we used the methodology of quantitative research: to get the data we used a standardized interview using questionnaire sheets which were formulated as closed and half-closed questions related to selected characteristics.

The practical outcome of this work is to explore the issue of apparent homelessness in the surveyed area. The conclusions of the work can be used for subsequent community planning of social services on the territory of the municipality with extended powers Tábor, for organizations dealing with the homeless and to raise the level of awareness of the issue to be used by experts and the general public, and also as a base for the formation of the strategic document of the conception of solving the homelessness problem on the territory of Tábor.

Keywords:

Homelessness, unemployment, poverty, social work, social services.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Anotace	4
Abstract	5
Obsah	6
Úvod.....	8
1 Teoretická část	10
1.1 Vymezení základních pojmů.....	10
1.1.1 Definice bezdomovectví	10
1.1.2 Legislativní úprava bezdomovectví v ČR.....	11
1.1.3 Typologie bezdomovectví.....	12
1.2 Historie bezdomovectví	14
1.3 Osobnost bezdomovce a její typické znaky	15
1.4 Příčiny bezdomovectví.....	16
1.5 Sociální práce s osobami bez přístřeší	18
1.6 Řešení problematiky lidí bez domova v ČR	19
1.6.1 Ústřední orgány státní správy	19
1.6.2 Obce a kraje v rámci samostatné a přenesené působnosti	20
1.6.3 Úřad práce ČR.....	20
1.6.4 Poskytovatelé a zaměstnanci sociálních služeb, charitativní, církevní a dobrovolnické organizace	20
1.6.5 Další instituce.....	21
1.7 Poskytované služby v regionu Tábor	21
1.7.1 Město Tábor – Odbor sociálních věcí.....	21
1.7.2 G-centrum Tábor.....	23
1.7.3 Český červený kříž, oblastní spolek Tábor	24
1.7.4 Diecézní charita České Budějovice.....	24
1.7.5 Farní charita Tábor.....	25
1.8 Nezaměstnanost.....	25
2 Praktická část	27
2.1 Vybrané charakteristiky:	27
2.1.1 Demografické údaje	27

2.1.2 Ekonomické postavení	27
2.1.3 Bydlení	27
2.1.4 Sociální služby	27
2.2 Metodologie výzkumu	27
2.2.1 Výzkumný soubor	28
2.2.2 Předvýzkum	29
2.3 Analýza zjištěných skutečností	29
2.3.1 Demografické údaje	30
2.3.2 Ekonomické postavení	35
2.3.3 Bydlení	37
2.3.4 Sociální služby a instituce	41
2.4 Shrnutí praktické části	46
3 Závěr	48
Seznam použité literatury	50
Seznam tabulek	52
Seznam grafů	53
Přílohy	54
Příloha 1. Evropská typologie bezdomovectví ETHOS	55
Příloha 2. Dotazníkový arch	57

Úvod

Pokud vás zajímá, co je v životě opravdu důležité, zeptejte se bezdomovců, co všechno jim schází (Kosorin, 2010).

Téma mé bakalářské práce Bezdomovectví ve vybraném regionu jsem si zvolila z důvodu mé profese. Pracuji na Odboru sociálních věcí města Tábora a tato problematika mne zaujala natolik, že jsem se rozhodla tímto fenoménem zabývat i ve své bakalářské práci. V našem městě nebyl doposud zpracován statistický a analytický materiál, který by se věnoval této problematice, která postihuje snad všechny vrstvy obyvatelstva, ať jsou to staří, mladí, vzdělaní, nevzdělaní, muži, ženy i celé rodiny, zdraví i nemocní. Bezdomovectví je problémem sociálním, psychologickým, vztahovým i materiálním a téměř žádný člověk nekončí na ulici dobrovolně, vždy tomu předchází nějaká příčina. Domnívám se, že žádný člověk, který se ocitnul na ulici, si neřekl dobrovolně, že už ho nebaví spát ve své vlastní posteli, brát si jídlo z lednice a jíst u stolu a že se raději dobrovolně rozhodl vybírat jídlo z popelnic a přespávat venku na ulici.

Bakalářská práce je zaměřena na zmapování problematiky bezdomovectví ve vybraném regionu Tábor, tedy na podchycení charakteristiky lidí bez přístřeší žijících ve vybrané lokalitě z hlediska genderových aspektů, věku, rodinného stavu, vzdělání, ekonomického postavení, zdroje příjmů, příčin vzniku bezdomovectví a využití nabízených sociálních služeb ve zmíněném regionu. V teoretické části jsou popsány jednotlivé základní pojmy, definice bezdomovectví, typologie lidí bez domova, legislativní úpravy v ČR, historie bezdomovectví, osobnost bezdomovce a její typické znaky, příčiny dané problematiky, sociální práce s osobami bez přístřeší a jednotlivé organizace pomáhající těmto lidem. V praktické části je použito strukturované dotazování prostřednictvím dotazníkového archu u osob bez přístřeší. Cílem výzkumu bylo zjištění situace zjevného bezdomovectví, v tomto případě to znamenalo rozkrytí vybraných charakteristik z hlediska demografických údajů, ekonomického postavení, bydlení a využívání sociálních služeb v daném regionu. Pro výzkumnou část byly použity metodické postupy kvantitativního výzkumu, kdy k získání dat byl použit standardizovaný rozhovor pomocí dotazníkového archu vedený se 48 respondenty cílové skupiny zjevných bezdomovců, ve kterém byly formulovány uzavřené a polouzavřené otázky týkající se vybraných charakteristik. Výzkumný soubor byl vybrán

z řad klientů přežívajících venku, osob nezákonně obývajících cizí pozemky, či budovy, osob v noclehárně a osob bez přístřeší, které jsou v zimním období ubytovány v komerčních ubytovnách.

Praktickým výstupem této práce je zmapování dané problematiky zjevného bezdomovectví ve zkoumané lokalitě, závěry práce mohou být využity pro následné komunitní plánování sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Tábor, organizacemi zabývajícími se osobami bez přístřeší, ke zvýšení míry informovanosti o dané problematice pro odbornou i širokou veřejnost, a zároveň jako podklad pro tvorbu strategického dokumentu koncepce řešení bezdomovectví na území města Tábora.

1 Teoretická část

1.1 Vymezení základních pojmů

Bezdomovectví je bezesporu fenoménem současné doby, který představuje jednoznačný společenský propad, který můžeme označit jako syndrom komplexního sociálního selhání. Každý zná ve svém okolí bezdomovce, denně je vídá, ale málo kdo o nich ví více, než že vypadají zanedbaně, konzumují alkohol, posedávají v parcích a přespávají na nejrůznějších místech. Skutečně je to ale v mnoha směrech jiné. Bezdomovci jsou různí a různé jsou i jejich příběhy a příčiny sociálního propadu. Lidé bez domova ztrácejí své soukromí, možnost uspokojit své základní životní potřeby a sebeúctu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

V této kapitole se zaměřím na definování základních pojmů souvisejících s problematikou bezdomovectví, na definici bezdomovectví, legislativní právní řád v naší republice k této problematice a na typologii bezdomovectví.

1.1.1 Definice bezdomovectví

Dle koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 je bezdomovectví definováno jako závažná forma sociálního vyloučení představující kontinuální společenský fenomén, jehož řešení vyžaduje komplexní přístup (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013). Marie Vágnerová z hlediska psychosociálního definuje bezdomovectví jako komplexní kategorii, která nejen vymezuje vztah k bydlení, ale jde i o určitý způsob života. Tato extrémní varianta je akceptována lidmi, jejichž osobnost je základním způsobem změněna a tito lidé nejsou schopni plnit mnohé společenské požadavky; není to vždy zapříčiněno jejich volbou, ale spíše se jedná o sociální pád, který nedokážou ovlivnit. Bezdomovectví je výsledek generalizovaného psychosociálního selhání, které je spojené se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské prestiže, většinou se jedná o lidi s dysfunkční osobností, s negativními návyky a nedostatečnými kompetencemi. Bezdomovectví není volba, většinou je to výsledek postupného sociálního propadu a rezignace na lepší alternativu (Vágnerová, 2012).

Oldřich Matoušek charakterizuje bezdomovectví jako extrémní projev sociální nerovnosti, který vzniká jako kombinace vysoce nepříznivé sociální situace a nedostatečných sociálních kompetencí jedince. Bezdomovectví nelze na základě

platné české legislativy sankcionovat (Matoušek a kol., 2013). Hradecký poukazuje na bezdomovectví jako složitý společenský problém, na jehož vzniku a celém vývoji se podílí mnoho faktorů. U bezdomovce dochází k vyloučení ze sociální, fyzické i právní domény. Bezdomovectví je problém sociální, psychologický, vztahový i materiální (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Hartl uvádí, že u bezdomovectví jde jen o osoby bez bydliště, přespávající pod mosty, v parcích, v kanalizacích a podobně (Hartl, Hartlová, 2009). Varga definuje problém bezdomovectví jako stav extrémní izolace bez možnosti, dovednosti či ochoty jedince tento stav změnit (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008). Táňa Průdková ve své publikaci popisuje bezdomovce především jako člověka bez domova, což pro něj znamená nemít místo, kde jsou rodiče, kde je člověk obklopen péčí a láskou, kde se učí žít v lidské společnosti, přijímá hodnoty a životní styl. Domov není jen střecha nad hlavou, mít domov znamená i to, že se máme kam vrátit a že jsou tam lidé, kteří nás mají rádi (Průdková, Novotný, 2008).

1.1.2 Legislativní úprava bezdomovectví v ČR

Česká republika ve svém současném právním řádu nemá žádný právní předpis zaměřený na problematiku bezdomovectví ani žádné zřetelné a společné pojmenování a definování pojmu bezdomovec nebo bezdomovectví. Bezdomovci dle našich zákonů v podstatě neexistují; jako všichni občané České republiky mají v občanském průkazu zaznamenané trvalé bydliště. V místě trvalého bydliště se nezdržují a nejsou z tohoto místa odhlášeni nebo mají v občanském průkazu uvedenou adresu fiktivní městského úřadu nebo magistrátu (Průdková, Novotný, 2008).

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky ve znění pozdějších právních předpisů, v § 3 bezdomovce definuje jako *osobu bez státního občanství*.

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších právních předpisů, v § 10 nahlíží na bezdomovce jako na osoby, jejichž místem trvalého pobytu je ohlašovna, v jejímž územním obvodu se občan buď narodil, nebo mu byl trvalý pobyt úředně zrušen (ohlašovna je v podmínkách HMP ÚMČ).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších právních předpisů, zmiňuje celkem třikrát *osoby bez přístřeší* (§ 61, 63 a 69), jedenkrát jako

osoby v nepříznivé sociální situaci, která je spojená se ztrátou bydlení (§ 57), ale terminologii tento zákon nedefinuje.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších právních předpisů, se týká osob, které se nacházejí v *hmotné nouzi*.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších právních předpisů, se zmiňuje o *fyzických osobách společensky nepřizpůsobivých* (§ 33), mezi něž lze zařadit vedle bezdomovců i jiné skupiny osob.

Pomoc bezdomovcům a osobám ohrožených bezdomovectvím řeší právní řád České republiky jen z pohledu finanční podpory a pomoci a z hlediska poskytování sociálních služeb (Janoušek, 2013).

1.1.3 Typologie bezdomovectví

Evropská observatoř bezdomovectví (EOH), která je zřízena Evropskou federací národních organizací pracujících s bezdomovci (FEANTSA), vytvořila Evropskou typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení (ETHOS), která klasifikuje lidi bez domova dle čtyř hlavních životních situací (Matoušek a kol., 2013):

- *Stav bez střechy* – nejviditelnější forma bezdomovectví. Jde o osoby přežívající na ulici ve veřejně přístupných prostorech bez možnosti ubytování (například na nádraží, pod mostem, v parku, v garážích, ve sklepech, ve stanech, ve vagónech, v prádelnách, ve vracích aut) a osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny.
- *Stav bez bytu* – situace osob využívajících nouzové ubytování, dlouhodobé pobývání v institucích (azylové domy, domy na půli cesty, komerční ubytovny).
- *Nejisté bydlení* – nejistý nárok na ubytování, přechodné bydlení u příbuzných a přátel, bydlení bez právního nároku, nezákonně obsazené budovy nebo pozemky, osoby ohrožené vystěhováním a osoby ohrožené fyzickým a psychickým násilím.
- *Nevyhovující bydlení* – bydlení v hygienicky nevyhovujících a kapacitně nedostačujících zařízeních, jako jsou například mobilní obydlí (karavany, maringotky, lodě), budovy, které nejsou určeny k bydlení, či provizorní stavby (Nedělníková, 2009).

Hradecká, Hradecký (1996) rozdělují bezdomoveckou populaci do tří skupin:

- *Zjevné bezdomovectví* – patří sem osoby žijící venku, nejviditelnější část populace. Většinou tyto osoby přežívají na veřejných místech a v zimním období vyhledávají

ubytování v noclehárnách a azylových domech. Je zde omezená možnost volby a velmi omezené prostředky k dosažení změny způsobu života. Zjevné bezdomovci jsou velmi nápadní, někdy vzbuzují odpor, strach a laickou veřejností jsou nejintenzivněji vnímáni (Průdková, Novotný, 2008).

- *Skryté (latentní) bezdomovectví* – vyznačuje se tím, že lidé bez domova, nevyhledávají veřejné služby, není tedy známa jejich evidence, počet těchto osob žijících ve sklepech, v objektech určených k demolici, ve vracích aut, u svých známých může být vysoký. Skryté bezdomovectví nelze rozlišit na první pohled, můžeme se však domnívat, že tato skupina lidí bez domova je daleko větší než zjevné bezdomovci.
- *Potencionální bezdomovectví* – zahrnuje osoby bezprostředně ohrožené bezdomovectvím, sociálně slabé jedince, kteří žijí na hranici životního minima. Do této skupiny je možné zařadit i ty, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení, dětských domovů. Tito lidé mají zpravidla zaměstnání i střechu nad hlavou, ale mají bydlení nejisté; ve složitých a obtížných podmínkách a ze dne na den se mohou ocitnout na ulici a je jen otázkou času, kdy se tak stane. Dále sem patří i lidé žijící v podnájmech, kteří nemají sepsanou řádnou nájemní smlouvu, lidé nezaměstnaní, lidé závislí na návykových látkách apod. Největším problémem potencionálních bezdomovců je nedostupnost vlastního bydlení (Hradecká, Hradecký, 1996).

Jan Keller rozlišuje bezdomovectví z hlediska sociologického na

- *fyzické bezdomovectví* jako poslední stádium procesu sociálního vyloučení;
- *statusové bezdomovectví* jako část středních vrstev, která je ohrožena sociálním sestupem (Keller, 2013).

Na těchto základních typologiích bezdomovectví je zřetelně poukázáno na fakt, že základní představy široké veřejnosti pod pojmem bezdomovec, tedy špinavý, opilý, zapáchající muž v parku, na nádraží, u supermarketu nebo pod mostem jsou velice mylné a pojem bezdomovectví v sobě zahrnuje i další okruh osob, které potřebují pomoc, na což je názorně poukázáno ve výše uvedené typologii.

1.2 Historie bezdomovectví

Kořeny péče o potřebné můžeme nalézt již v křesťanství a jeho pohledu na člověka. První bezdomovectví bylo trestem vyloučení z komunity. Takový jedinec nebyl již nikde přijat a všude byl jen cizincem a vyhnanecem. Takové příklady je možné nalézt již v bibli a hluboko ve starověku. Ve středověku po mořích a řekách pluly takzvané lodě bláznů, kde byli izolováni nepřizpůsobiví jedinci. V polovině 15. století se začal počet obyvatel zvyšovat, zatímco životní úroveň u nejchudších lidí klesala. Po té se v raném novověku objevují první lidé nazývaní vagabundi, kteří odmítají usedlý typ roboty, začínají se toulat a přestávají být vázání na půdu svého pána; společnost v té době s nimi zacházela nemilosrdně – vraždy, věznění, popravy (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Dle Pěnkavy a Kocmánkové se forma bezdomovectví, jak ji známe v dnešní době, začala objevovat až v polovině 19. století v důsledku rozvoje měst a průmyslové revoluce. Docházelo díky migraci k soustředění chudiny do měst a došlo k výskytu zjevného bezdomovectví. O tyto lidi bylo postaráno ze strany církevních organizací, nikoliv státu (Hradecký a kol., 2007). První zmínka o státní péči o bezdomovce je z roku 1862. Poprvé v Říšském obecném zákoně bylo zakotveno, že každá nemovitost musí být zapsána v katastru obce a každý občan musí příslušet k nějaké obci; domovské právo se získávalo narozením, sňatkem nebo dobrovolným pobytem v obci. O chudého občana se musela postarat obec. Za první republiky se poprvé objevila snaha o rozlišování těch, kteří státní pomoc potřebují a kteří ji zneužívají. Státní správa proto vypracovala systém, kde se poprvé objevil termín registrovaných žebráků. V této době se poprvé zmiňuje i veřejné chudinství. Velká hospodářská krize měla za následek nárůst lidí tohoto statusu veřejného chudinství (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Po roce 1948 byl vývoj bezdomovectví výrazně ovlivněn totalitním režimem, který systematicky popíral veškerou existenci společensky negativních jevů. Problematičtí jedinci byli označeni osobou žijící životem nedůstojným socialistické společnosti. Lidé, kteří neměli kde bydlet, režim umisťoval na podnikové ubytovny (Matoušek a kol., 2013). Bezdomovci existovali i v době komunistického režimu, jen se o nich nevědělo – byli skryti v podnikových ubytovnách, ve vězeních, na psychiatrii. Bezdomovectví této doby mělo především latentní podobu. Doba po listopadové revoluci v roce 1989 byla náročná a na řadě lidí se život za komunismu značně podepsal. Najednou se ocitli na svobodě, bez státního dozoru a nemuseli povinně docházet do zaměstnání. Tato situace byla pro ně nová a většina těchto lidí

nebyla schopna převzít za sebe odpovědnost a řídit si svůj život vlastními silami a možnostmi (Brabec, 2013).

1.3 Osobnost bezdomovce a její typické znaky

Dle Marie Vágnerové psychické změny u bezdomovců mohou být jak příčinou, tak i důsledkem jejich životního stylu. Citové prožívání bývá otupělé a vyhaslé, jsou zachovány jen základní způsoby emočního reagování, jako jsou pocity libosti či nelibosti. Hamid a kolektiv uvádí, že tito lidé často bývají hostilní a depresivní (Vágnerová, 2012).

Schopnosti bezdomovců bývají snižené a chybí jim základní kompetence, nedovedou se adekvátně orientovat ve světě, nedovedou účelně jednat bez pomoci jiného člověka. Rovněž nejsou u nich rozvinuty volní vlastnosti a nejsou schopni přiměřené autoregulace, nejsou dostatečně odolní, vytrvalí. Přijatelný způsob života je pro ně příliš těžký úkol. Příčina snížení těchto schopností může být jednak v nedostatku vrozených dispozic nebo i získaných postiženích (například mentální retardace, demence v důsledku dlouholetého užívání drog a alkoholu). K dalším dispozičním faktorům může patřit i odlišná sociální zkušenost (vězení, léčba, ústavní výchova). Většinu pravidel a norem odmítají a nejsou schopni se jimi řídit – pro jejich život, který je na okraji společnosti, jsou vesměs všechny normy a pravidla bezvýznamné (Vágnerová, 2012).

Potřeby u bezdomovců jsou odlišné a většinou nejsou saturované. U většiny z nich převládá postoj rezignace, fatalismu a apatie. Potřeba stimulace je snížena, nové zkušenosti nemají pro ně žádný smysl, jsou pro ně nežádoucí a obtěžující. Potřeba citového vztahu, bezpečí a jistoty nebývá uspokojována, žádné spolehlivé a stabilní citové vazby bezdomovci nemají, výsledkem je celková otupělost a rezignace. Mezi bezdomovci je velká četnost emočně deprivovaných lidí. Při dlouhodobém emočním strádání dojde k vyhasnutí potřeby citového vztahu a k náhradnímu uspokojování na úrovni nižších potřeb. Obrannou reakcí na tuto skutečnost je idealizace minulosti a bájná lhavost. Někdy potřebu citové vazby uspokojuje zvíře, většinou to bývají psi, kteří plní roli společníka. Potřeba seberealizace je potlačena nebo není vůbec přítomna. Tito lidé se všeho vzdávají, o nic neusilují, mají nízké sebevědomí a sebeúctu. Potřeba otevřené budoucnosti je také z důvodu nepříznivé životní zkušenosti potlačena. Žijí jen přítomností, nic neplánují a o budoucnosti neuvažují (Vágnerová, 2012).

Sebepojetí u bezdomovců je velmi nízké. Při posuzování vlastního života převažuje nízké sebehodnocení a negativní bilance s přijetím negativního obrazu sebe samého a odmítání jakýchkoliv změn.

Sociální vztahy jsou narušené, jde o celkové selhání v oblasti socializace, tito lidé nejsou schopni odpovědného chování. Celkový úpadek osobnosti se projeví ztrátou zájmu o svůj zevnějšek, vymizením hygienických návyků. Vztahy s ostatními lidmi jsou velmi omezené, převažují náhodné kontakty s lidmi podobného osudu, účelově se sdružují a vytvářejí subkultury. Vztahy v těchto skupinách jsou však jen povrchní. Jde jen o sdílení určité situace, role a sociálního statutu, je zde celková absence důvěry a jistoty. Bezdomovci bývají často i sami k sobě emočně oploštělí, bezohlední a egocentričtí. Ve vztahu ke společnosti bývají ukřivdění a rezignovaní. V chování převažují extrémní varianty v podobě tendence k demonstraci submise (žebření) a zdůrazňování své závislosti a bezmoci, nebo latentní či reálná agrese, která má obranný charakter (proti lidem s lepší sociální pozicí).

Bezdomovci mají nestandardní osobnost, která je typická nekonformností, odmítáním norem a hodnot majoritní společnosti. Díky této skutečnosti preferují alternativní až asociální způsob života, normy a hodnoty pro ně na okraji společnosti nemají žádný význam (Vágnerová, 2012).

1.4 Příčiny bezdomovectví

Příčiny vedoucí k bezdomovectví jsou jedním z nejčastěji zkoumaných témat z důvodu adekvátní prevence. Dle Národního akčního plánu sociálního začleňování je rozdělení příčin na objektivní (strukturální) a subjektivní (individuální). *Objektivní příčiny* jsou charakterizovány následujícími jevy a okolnostmi:

- strukturálními změnami ve společnosti, změnami na trhu práce;
- změnami ve struktuře rodiny;
- nedostatečným zabezpečením podporovaného bydlení pro sociálně slabé (občané se zdravotním postižením, osoby opouštějící ústavní zařízení, rodiny s dětmi, senioři apod.)

Nejčastější *subjektivní příčiny* jsou:

- nezaměstnanost;
- nízká úroveň vzdělání;
- problémy v oblasti sociálních vztahů;

- závislosti na alkoholu a návykových látkách;
- zdravotní postižení a onemocnění (mentální, tělesné postižení, duševní onemocnění apod.)

Příčiny vzniku bezdomovectví můžeme rozdělit na objektivní a subjektivní. Objektivní příčiny bývají přisuzovány k systémové chybě a bezdomovec je její obětí, zde může pomoci stát; naproti tomu subjektivní příčiny vychází z nepříznivých vlastností jedince, které musí změnit on sám (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Další dělení je možné na primární, sekundární a terciární příčiny. Primární příčiny jsou zaměřeny na situaci před tím, než se jedinec stal bezdomovcem. Sekundární příčiny se zabírají otázkou, proč na ulici tito lidé zůstávají a terciární příčiny řeší důvody zpětného návratu na ulici (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

V širším kontextu lze vidět příčiny bezdomovectví ve společenských faktorech: vysoká míra nezaměstnanosti, špatná a nevyhovující bytová politika, nepružnost sociálních služeb nebo marginalizace některých skupin na trhu práce. U konkrétních jednotlivých případů vzniká bezdomovectví jako důsledek nedostatečné kompetence jedince při řešení situací. Jednotlivé příčiny se kombinují a kumulují, proto je velmi obtížné zjistit primární příčiny. Mezi typické příčiny patří:

- *partnerské a rodinné problémy* – ženy opouštějí domov z důvodu domácího násilí nebo alkoholismu partnera, muži nejčastěji opouštějí společný byt po rozvodu manželství a v neposlední řadě děti utíkají z domova v důsledku problémů s rodiči;
- *návrat z výkonu trestu* – při výkonu trestu vzniká dluh na nákladech na bydlení a následuje vystěhování z bytu;
- *ztráta zaměstnání nebo znevýhodnění na trhu práce* – vysoký věk, nízké vzdělání, záznamy v rejstříku trestů;
- *neschopnost plnění podmínek spojených s užíváním bytu* – dluhy na nájmu a službách;
- *alkoholismus a jiné závislosti*;
- *zdravotní postižení*;
- *migrace do metropolí za prací*;
- *výstup z ústavního zařízení* – dětské domovy, ústavy sociální péče, léčebny, diagnostické ústavy;
- *sklon k nekonvenčnímu způsobu života*.

(Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008)

Mnohé zahraniční výzkumy z Velké Británie zachycují škálu faktorů, které jsou rizikové pro vznik bezdomovectví: chudoba a nezaměstnanost, rodinné rozvraty a konflikty, sexuální a psychické zneužívání v dětství, delikventní chování, zkušenosti s pobytem ve vězeních, dluhy, nezaplacené nájmy, hypotéky, sousedské neshody, vyloučení ze škol, nízká kvalifikace, zneužívání alkoholu a drog, psychické poruchy (Fitzpatrick, Kemp, Klinker, 2004).

Kraus dělí příčiny na *endogenní*, mezi něž řadíme biologické činitele (geneticky dané, vrozené), psychologické činitele, které souvisí s vývojem osobnosti (nedostatečná sociální a emoční inteligence, funkční gramotnost a psychopatické chování, mentální a fyzické postižení nebo narušená sociální komunikace), a *exogenní* oblast příčin, která je evidentní, jako je například dlouhodobý pobyt v závadném prostředí vrstevníků, afunkčních rodin, pobyty ve výchovných ústavech, ve věznicích, v dětských domovech (Kraus, 2008).

Johnson hledá příčiny bezdomovectví v problému obecnějších ekonomických a sociálních podmínek, jako je například podpora bytového trhu, poskytnutí trvalého nebo dočasného bydlení (Matoušek a kol., 2013).

1.5 Sociální práce s osobami bez přístřeší

Sociální práci zaměřenou na klienty bez domova dle Matouška, Kodymové a Kolářové dělíme na preventivní aktivity, služby určené k naplnění základních potřeb a služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost. Základní sociální poradenství je zaměřené na poskytování informací o nárocích, službách a možnostech, které napomáhají vyřešit anebo alespoň zmírnit náročnou situaci klientů (Matoušek a kol., 2003). Dle Matouška se sociální služby dělí na:

- *Preventivní aktivity* – odborné sociální poradenství poskytuje konkrétní pomoc lidem při praktickém řešení sociálních problémů (Matoušek a kol., 2003). Cílem této aktivity je dovést klienty k soběstačnosti tak, aby si dokázali pomoci sami. Lidé jsou ohroženi ztrátou domova, protože neznají dostatečně svá práva a povinnosti, nechtějí jednat s úřady, nerozumí požadavkům úřadů, nevědí, na co mají nárok a kde jej mohou uplatnit. Důležité je zorientovat klienta v dostupných sociálních službách a na jednotlivé typy služeb ho z hlediska jeho potřeb napojit.
- *Služby zaměřené na naplnění základních potřeb* – jsou určené lidem, kteří jsou na ulici a potřebují místo k odpočinku, teplo, jídlo, základní lékařskou péči, ošacení a

očistu. Je žádoucí, aby tyto služby byly poskytovány na jednom místě, nejlépe v rámci nízkoprahových středisek a azylového bydlení.

- *Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost* – tento typ služeb nabízí výcvik v potřebných sociálních dovednostech a služby podporující zaměstnanost: chráněné podporované zaměstnávání, bydlení a pozitivní ovlivňování osobnosti klienta (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2005).

Sociální služby u cílové skupiny lidí bez domova tvoří soubor činnosti, které by měly sledovat tři základní cíle:

- *primární cíl* – předejít ztrátě bydlení a sociálního postavení jedince;
- *sekundární cíl* – spolupráce s jedinci, kteří jsou ohroženi ztrátou materiálního a vztahového zázemí;
- *terciární cíl* – klientům, jenž ztratili veškeré zázemí v důsledku svých nedostatečných sociálních a osobnostních schopností a možností poskytnout pomoc zaměřenou na zvýšení jejich životní úrovně, upevňování lidské důstojnosti a ochranu duševního a fyzického zdraví.

Sociální služby mají podporovat klienty k jejich zpětné integraci do většinové společnosti, což je většinou dlouhodobý proces, při kterém je nezbytná součinnost odborníků z dalších souvisejících oborů jako jsou psychiatři, psychologové, právníci, lékaři (Matoušek a kol., 2013).

1.6 Řešení problematiky lidí bez domova v ČR

Při řešení této problematiky hrají významnou roli různí aktéři, kteří mohou řešení problematiky bezdomovectví fakticky ovlivnit:

1.6.1 Ústřední orgány státní správy

- *Ministerstvo pro místní rozvoj* – ústřední orgán státní správy ve věcech regionální politiky a politiky bydlení. Zabezpečuje informační a metodickou pomoc vyšším územním samosprávným celkům a městům a obcím.
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí* – ústřední orgán státní správy pro zaměstnanost, důchodové zabezpečení, nemocenské pojištění a zabezpečení, sociální péči, péči o rodinu a děti, péči o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc atd.

Mezi další zainteresovaná ministerstva patří: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo financí, Agentura pro sociální

zabezpečování spadající pod Sekci pro lidská práva Úřadu vlády ČR, příslušné rady vlády atd.

1.6.2 Obce a kraje v rámci samostatné a přenesené působnosti

Obce ve své samostatné působnosti na základě ustanovení § 35 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších právních předpisů, mají povinnost pečovat o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů; jde zejména o uspokojování potřeb bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, výchovy a vzdělávání, ochrany veřejného pořádku apod. Toto legislativní určení je velmi obecné a blíže nekonkretizuje jak mají obce postupovat při uspokojování těchto potřeb svých občanů. Obce při uspokojování bytových potřeb svých občanů ohrožených sociálním vyloučením tak v mnoha případech svoji roli neplní. Obecní úřad obce s rozšířenou působností má povinnost koordinovat poskytování sociálních služeb, poskytovat odborné sociální poradenství a realizovat činnosti sociální práce, které vedou k řešení nepříznivé životní situace a k sociálnímu začleňování osob dle zákona o sociálních službách 108/2006 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů, za vzájemné spolupráce se správními úřady, územními samosprávnými celky a dalšími institucemi. Do výkonu přenesené působnosti patří též sociálně – právní ochrana dětí.

1.6.3 Úřad práce ČR

V rámci své kompetence zabezpečuje pomoc nízkopříjmovým skupinám občanů poskytnutím nepojistných sociálních dávek, které jsou spojeny s úhradou bydlení: dávky hmotné nouze, mimořádná okamžitá pomoc a pro osoby se zdravotním postižením příspěvek na úpravu bytu. Tento úřad věnuje zvýšenou péči uchazečům ohroženým sociálním vyloučením při zprostředkování zaměstnání.

1.6.4 Poskytovatelé a zaměstnanci sociálních služeb, charitativní, církevní a dobrovolnické organizace

Jednak jsou to sociální pracovníci krajských a obecních úřadů a pracovníci Úřadu práce, kteří vykonávají přímou sociální práci s osobami ohroženými sociálním vyloučením, ale i ostatní nestátní neziskové organizace. Je-li organizace registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, výkon její činnosti se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a také vyhláškou č. 505/2006 Sb., provádějící některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších právních předpisů. Na řešení problémů spojených s bezdomovectvím se dle výše jmenovaného zákona přímo podílejí

následující služby: terénní programy, nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy, domy na půl cesty, krizová pomoc a sociální poradenství. Mezi největší neziskové organizace v České republice věnující se této problematice patří: Naděje, Armáda spásy, Česká katolická charita, Nový prostor, sdružení EMAUZY ČR.

1.6.5 Další instituce

Mezi další zainteresované instituce patří

- poskytovatelé a zaměstnanci zdravotních služeb;
- zdravotní pojišťovny;
- Probační a mediační služba;
- Policie ČR a obecní a městské policie.

(Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013)

1.7 Poskytované služby v regionu Tábor

1.7.1 Město Tábor – Odbor sociálních věcí

Město Tábor zajišťuje výkon státní správy v přenesené působnosti a výkon samosprávy v sociální oblasti.

Přenesená působnost – celkem na Odboru sociálních věcí jsou zaměstnáni čtyři sociální pracovníci, kteří poskytují bezplatné sociální poradenství o možnostech řešení nepříznivé životní situace nebo jejímu předcházení, realizují sociální a terénní práci vedoucí k sociálnímu začleňování osob cílových skupin na území ORP Tábor. Vykonávají činnosti ve vztahu k osobám v hmotné nouzi, aktivně vyhledávají osoby ohrožené a hledají optimální postupy v řešení jejich situace. Spolupracují s poskytovateli sociálních služeb, plánují a koordinují tyto služby. V rámci samostatné působnosti spolupracují na realizaci procesu plánování sociálních služeb metodou komunitního plánování. Dne 4. 1. 2013 nabyla účinnosti obecně závazná vyhláška města Tábora, která zakazuje požívání alkoholických nápojů na veřejných prostranstvích. Porušení vyhlášky je kvalifikováno jako přestupek ve smyslu § 46, odstavce 2, zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů, za který může být v blokovém řízení uložena pokuta do 1 000 Kč. V případě správního řízení může pokuta dosáhnout částky až 30 000 Kč. Při řešení přestupků mohou strážníci Městské policie Tábor využít jedno ze svých oprávnění a odejmout věc, jež byla k přestupku užita, v tomto případě láhev s alkoholem (§ 17 zákona č. 553/1991

Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších právních předpisů). S tímto problémem se strážníci potýkají každý den. Jak uvádí velitel tábořské městské policie, jsou již bezdomovci dostatečně poučeni o tom, v jakých lokalitách se smí pít a v jakých ne, ale druhá věc je ta, že alkohol pijí jinde a do vyhrazených zón přijdou v podnapilém stavu. Vyhláška tedy omezila v určité míře pití na veřejných místech, ale nevyřešila pobyt těchto osob na veřejných prostranstvích.

(Obecně závazná vyhláška města Tábora č. 6/2012).

Oddělení sociálně právní ochrany dětí – celkem sedm pracovníků, poskytujících sociálně-právní, preventivní a výchovné poradenství dětem a rodičům při řešení jejich osobních, rodinných a sociálních problémů a pomoc v akutních krizových situacích.

Oddělení sociální prevence

- *Sociální kurátor pro mládež* – poskytuje poradenství dětem a mladistvým a jejich rodičům v náročných životních situacích týkajících se zejména výchovných problémů jako jsou: záškoláctví, trestná činnost, šikana, útěky z domova a jiné poruchy chování. Pomáhá dětem a mladistvým propuštěným z ústavní nebo ochranné výchovy, z výkonu trestu odnětí svobody k jejich návratu a integraci zpět do společnosti.
- *Sociální kurátor pro dospělé* – poskytuje pomoc a poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením a pomoc při zajištění krátkodobého ubytování v rámci aktuálních možností. Tato pomoc je zaměřena na osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, na osoby propuštěné ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny, nebo jiného léčebného zařízení, na osoby, které nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby (vzhledem k tomu, že jsou bez přístřeší) a v neposlední řadě na osoby, které jsou ohroženy trestnou činností. Při své činnosti spolupracuje s vězeňskou službou, Probační a mediační službou, s orgány veřejné správy, s policií, soudy, se zařízeními státní a ochranné výchovy a s organizacemi, které poskytují sociální služby těmto osobám.
- *Protidrogový koordinátor* – zajišťuje sociální práci s klienty, kteří mají problémy s drogami a s jejich rodinami. Spolupracuje s dalšími organizacemi, které se věnují takto ohroženým skupinám osob, poskytuje pomoc při řešení sociálně patologických jevů, poradenství a konzultační činnost.
- *Romský poradce* – poskytuje poradenství a konzultační činnost v romské a národnostní otázce, při řešení sociální problematiky, nezaměstnanosti, vzdělání,

komunikace a spolupráce s organizacemi, jejichž činnost se dotýká romské komunity a dalších menšin.

- *Terénní pracovník* – analyzuje a řeší sociální situace klientů, poskytuje pomoc a poradenství dle jejich potřeb, despitážní činnost, dluhové poradenství a řeší problémy s bydlením.

Podpora terénní práce – v rámci samostatné působnosti město Tábor vyhlásilo aktivní grant a od října 2013 do září 2014 je zajišťována terénní práce pro osoby bez přístřeší a osoby ohrožené sociální exkluzí Diecézní charitou České Budějovice, která v rámci tohoto projektu vyčlenila dvě sociální pracovnice a zavedla tzv. Terénní program Tábor. Posláním tohoto terénního programu je zmapování výskytu osob bez přístřeší, navázání kontaktu a nabídnutí řešení situace osobám bez domova či přístřeší, osobám v krizi, jejichž aktuální stav je zapříčiněn ztrátou nebo hrozbou ztráty zázemí, jako jsou domov a zaměstnání. Snaží se pomoci při zpětném začleňování do společnosti, podpořit nezávislost na systému sociálních služeb, či pomoci při získávání a udržení vlastního bydlení a zajištění základních lidských potřeb. Poskytuje přímou materiální pomoc ve formě potravin a oblečení. Každý lichý týden ve středu od 15 do 17 hodin je zajištěn výdej teplé stravy, který probíhá v prostorech misionářů oblátů Panny Marie Neposkvrněné v Táboře. Terénní program se jeví jako jedna z velmi důležitých služeb v rámci pomoci osobám bez přístřeší, protože poskytuje pomoc lidem v jejich přirozeném prostředí, tedy venku. Tato práce je mobilní a je zacílena právě na tu lokalitu, kde je to nejvíce potřeba. Služba úzce spolupracuje s Městskou policií Tábor a s úřady při zařizování záležitostí klientů. Využití této terénní práce je pro Tábor velice důležité; tato služba nebyla dosud v Táboře poskytována a jeví se velice prospěšnou. Aby bylo dosaženo maximální efektivity terénní práce, musí být dodržena návaznost na další služby, jako jsou azylový dům a nízkoprahové denní centrum. Nezbytným předpokladem je existence sociálního bydlení, což je nejdůležitější podmínka pro integraci těchto osob bez přístřeší zpět do společnosti.

(Janoušek, 2013)

1.7.2 G-centrum Tábor

- *Ambulantní služba – noclehárna* (registrovaná sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb.). Středisko Noclehárna poskytuje přechodné ubytování a zajištění podmínek pro osobní hygienu mužům bez přístřeší. Posláním střediska Noclehárna

je poskytnout pomoc mužům bez přístřeší, pro důstojné uspokojení základních lidských potřeb a v případě zájmu také poskytnout základní informace o sociálních službách, které by mohly pomoci s řešením jejich situace. Tato služba je poskytována osobám bez přístřeší starším 18 let. K dispozici v tomto zařízení jsou čtyři dvoulůžkové pokoje s vlastním sociálním zařízením.

V současné době se uvažuje o zřízení nízkoprahového denního centra v návaznosti na noclehárnu, kde by bylo poskytováno zázemí osobám bez přístřeší přes den, s možností hygieny.

- *Pobytová služba – azylový dům pro ženy a matky s dětmi* (registrovaná sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb.). Posláním střediska je poskytnout okamžitou pomoc a ubytování na přechodnou dobu (max. 1 rok) ženám, matkám s dětmi, které se dostaly do těžké životní situace. Cílovou skupinu tvoří ženy ve věku 18 až 62 let ocitnuvší se v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, matky s dětmi nacházející se v kritické životní situaci, ženy bez přístřeší, dívky po ukončení ústavní výchovy. Služba je poskytována nejen obyvatelkám města Tábora. Celková kapacita azylového domu je 59 lůžek.

Další pobytovou službou ve zmíněném regionu je azylový dům pro rodiny s dětmi v Jeníčkově Lhotě provozovaný Fondem ohrožených dětí. Azylový dům pro muže, tréninkové bydlení, domy na půli cesty, sociální byty nejsou v Táboře zřízeny.

1.7.3 Český červený kříž, oblastní spolek Tábor

Český červený kříž je dobrovolná humanitární společnost, jejímž posláním je zejména předcházet a zmírňovat utrpení, chránit zdraví, život a úctu k lidské bytosti. Tato organizace poskytuje zdravotní, záchranné, sociální a další humanitární služby. Zajišťuje celoroční provoz ošacovacího a humanitárního střediska za účelem pomoci sociálně potřebným lidem z okresu Tábor. Cílovou skupinu tvoří sociálně slabé rodiny, samoživitelé, bezdomovci, Romové, senioři, zdravotně postižení a lidé propuštění z výkonu trestu.

1.7.4 Diecézní charita České Budějovice

- **Občanská poradna Tábor** (registrovaná sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb.). V rámci odborného sociálního poradenství poskytuje rady, informace a pomoc všem, kteří se na ni obrátí. Poradna poskytuje klientům pomoc a podporu při hledání optimálního způsobu řešení obtížných životních situací. Cílem poradenství je, aby

klienti netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit své potřeby či hájit své oprávněné zájmy. Snahou poradenství je, aby klienti porozuměli lépe své situaci a našli adekvátní řešení za pomoci svých vlastních sil a za pomoci a podpory odborného vedení. Služba je poskytována na území okresu Tábor osobám starším 16 let, kteří si nevědí rady, stojí před těžkým rozhodnutím a nejsou si jisti správností svého rozhodnutí a potřebují informace či radu.

1.7.5 Farní charita Tábor

- *Auritus – centrum pro lidi ohrožené drogou* (registrovaná sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb.). Farní charita Tábor je neziskovým účelovým zařízením římskokatolické církve – evidovaná právnická osoba. Posláním organizace je zřizování a poskytování sociálních služeb a poskytování humanitární pomoci a pomoci lidem v nouzi či bez domova bez ohledu na jejich příslušnost k národnosti, rase, pohlaví a náboženství. Poskytuje potravinovou pomoc, hygienické prostředky, ošacení, poradenství, krizovou intervenci osobám, které jsou drogově závislé. Ostatní osoby závislé na alkoholu toto centrum navštěvovat nemohou. (Pokorný, 2013)

1.8 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost označuje stav, kdy na trhu práce existují nezaměstnané osoby v důsledku nerovnováhy mezi nabídkou pracovní síly a poptávkou po pracovní síle. Jsou to osoby bez placeného zaměstnání, osoby mající zaměstnání na zkrácený počet hodin a osoby hledající nové zaměstnání (Matoušek a kol., 2013).

Zaměstnanost a nezaměstnanost působí i jako sociální faktor. Zaměstnanost nemá pouze ekonomickou stránku, jakou je tvorba hodnot a příspěvek ekonomickému růstu, ale i sociální rozměr při zapojení lidí do společnosti a pocit sounáležitosti. Oblast nezaměstnanosti je významným faktorem, který ovlivňuje úroveň chudoby a obecně příjmovou situaci ve společnosti. Tato oblast je organizována jako trh práce a pracovní síla je závislá na úrovni poptávky ze strany podnikatelů, kteří mají zájem na maximalizaci zisku a redukci nákladů, což má za následek růst nezaměstnanosti. Nejvíce ohroženými skupinami na trhu práce jsou

- dlouhodobě nezaměstnaní – ztráta pracovních návyků;
- zdravotně postižení – omezená pracovní kapacita;

- mladí lidé do 25 let – otázka typu vzdělání, nedostatek praxe;
- lidé starší 50 let – nižší flexibilita a schopnost vstřebávat nové impulsy, vyšší mzdové náklady.

Dalším problémem je tzv. prekérní práce, jejíž charakteristické rysy jsou především

- malá nebo žádná jistota pracovního místa;
- nízký nebo nejistý příjem;
- žádná nebo nízká sociální ochrana;
- žádné rekvalifikační kurzy;
- žádná odborová reprezentace.

Patří sem osoby, které jsou zaměstnané a pohybují se v pásmu rizika chudoby. Základní formy prekérní práce jsou:

- nelegální formy – výkon závislé činnosti v rozporu se zákonem na základě živnostenského oprávnění (tzv. švarcsystém);
- legální formy – práce na dobu určitou, práce na částečný úvazek, agenturní zaměstnání, dohody o pracovní činnosti (Janíčko, 2013).

Míra registrované nezaměstnanosti v okrese Tábor dle Českého statistického úřadu v roce 2012 byla 9,8 % a podíl nezaměstnaných osob 7,2 %. Celkový počet nezaměstnaných lidí je 5 067, volných pracovních míst je 168, což činí 30,2 nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo (Český statistický úřad, 2013).

2 Praktická část

Cílem této části je rozkrytí charakteristiky zjevného bezdomovectví ve vybraném regionu města Tábor, zmapování využívání sociálních služeb a statistický a analytický rozbor problematiky osob bez přístřeší, což v tomto případě znamená zjistit výskyt vybraných charakteristik.

2.1 Vybrané charakteristiky:

2.1.1 Demografické údaje

Otázky zaměřené na demografickou část byly zaměřeny zejména na pohlaví respondentů, věk, rodinný stav, vzdělání, občanství, trvalé bydliště a na vlastnictví nějakého dokladu totožnosti.

2.1.2 Ekonomické postavení

Cílem druhé části výzkumu bylo zjištění ekonomického postavení z hlediska zaměstnání a následně zdroje příjmů v současné době.

2.1.3 Bydlení

Třetí okruh otázek byl zaměřen na místa přespávání, na příčiny ztráty bydlení a na dobu strávenou bez stálého bydlení.

2.1.4 Sociální služby

Čtvrtá část výzkumu se zabývala otázkou sociálních služeb, zda mají dotazovaní zkušenosti s pobytem v některých institucích, jako jsou dětské domovy, diagnostické ústavy, psychiatrické léčebny, vězení, nebo ústavy sociální péče. Poslední část byla zaměřena na využívání sociálních služeb ve vybraném regionu, zda některou službu postrádají eventuálně jakou.

Závěrem, byla položena respondentům otázka, zda stojí o návrat do běžného života, v případě negativní odpovědi byl zjišťován důvod.

2.2 Metodologie výzkumu

Pro výzkumnou část jsem použila metodické postupy kvantitativního výzkumu, kdy k získání dat byl použit standardizovaný strukturovaný rozhovor pomocí dotazníkového archu. Standardizovaný rozhovor s dotazníkovým archem spočívá v tom,

že tazatel má arch, na kterém jsou formulovány otázky v naprosto stejném pořadí a naprosto stejném znění pro všechny respondenty. Znamená to, že respondent nemá moc možností ovlivnit průběh rozhovoru, je to standardizovaná forma rozhovoru. Tuto formu rozhovoru je vhodné použít, jestliže je dotazován velký počet osob, soubor dotazovaných je homogenní z hlediska životního stylu a víme přesně, co chceme zjišťovat; slouží k získávání informací od většího počtu respondentů (Gavora, 2010).

Konstrukce dotazníkového archu byla podobná, jako byla již použita při analýze situace bezdomovců v Plzni (Toušek, 2009). Dotazníkový arch byl vytvořen z uzavřených a polouzavřených otázek. Prvních sedm otázek je zaměřeno na demografické údaje o respondentovi – pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, občanství, bydliště a vlastnictví dokladu totožnosti. Druhá část dotazníku byla zaměřena na ekonomické postavení dotazovaných celkem ve dvou otázkách – z hlediska zaměstnání a z hlediska zdrojů příjmů. Třetí část byla zaměřena na sociální služby a instituce – ve třech otázkách bylo zjišťováno, zda respondenti mají zkušenosti s pobytem v některých sociálních institucích, jestli využívají sociální služby pro lidi bez přístřeší a zda nějakou službu ve vybraném regionu postrádají. Závěrem dotazníkového archu je uzavřená otázka, zda respondenti stojí o návrat do běžného života a pokud ne, tak z jakého důvodu. Poslední otázkou je datum narození respondentů pro ověření správnosti uvedených údajů v první části otázek z hlediska věku.

2.2.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán z řad klientů přežívajících venku, osob nezákonně obývajících cizí pozemky, či budovy, osob v noclehárně a osob bez přístřeší, které jsou v zimním období ubytovány v komerčních ubytovnách. Snahou bylo zjistit nejčastější pobyt zjevných bezdomovců ve vybraném regionu v zimním období roku 2013/2014. Za spolupráce sociálního kurátora, terénní sociální pracovnice a městské policie došlo k vytipování jednotlivých lokalit výskytu osob bez přístřeší. Celkem byly vymezeny tyto lokality:

- autobusové nádraží – Husovo náměstí;
- supermarket Albert – Pražské sídliště;
- supermarket TESCO;
- objekt kasáren Jana Žižky na Pražském sídlišti;
- Městský úřad v Táboře – Odbor sociálních věcí;

- Úřad práce v Táboře;
- Noclehárna G-centrum Tábor;
- komerční ubytovny, kde v zimním období, je některým bezdomovcům poskytováno ubytování.

Tyto lokality jsou v daném regionu města Tábora zcela jednoznačně nejvýznamnější, což potvrdilo i největší výskyt cílové zkoumané skupiny zjevných bezdomovců v rámci provedeného šetření.

2.2.2 Předvýzkum

Předvýzkum byl proveden na Odboru sociálních věcí Městského úřadu Tábor v kanceláři sociálního pracovníka na výzkumném vzorku tří respondentů, se kterými byl veden strukturovaný rozhovor dle dotazovacího archu. Byly otestovány nástroje, které jsem chtěla ve výzkumu použít; srozumitelnost a jednoznačnost otázek pro respondenty. Na tomto výzkumném vzorku byla zjištěna i délka strukturovaného rozhovoru, který trval necelých 10 až 15 minut. Respondenti, kteří byli ochotni poskytnout rozhovor, byli velmi vstřícní a často mluvili i o ostatních problémech, které nebyly v dotazníku testovány, čímž se čas rozhovoru prodloužil.

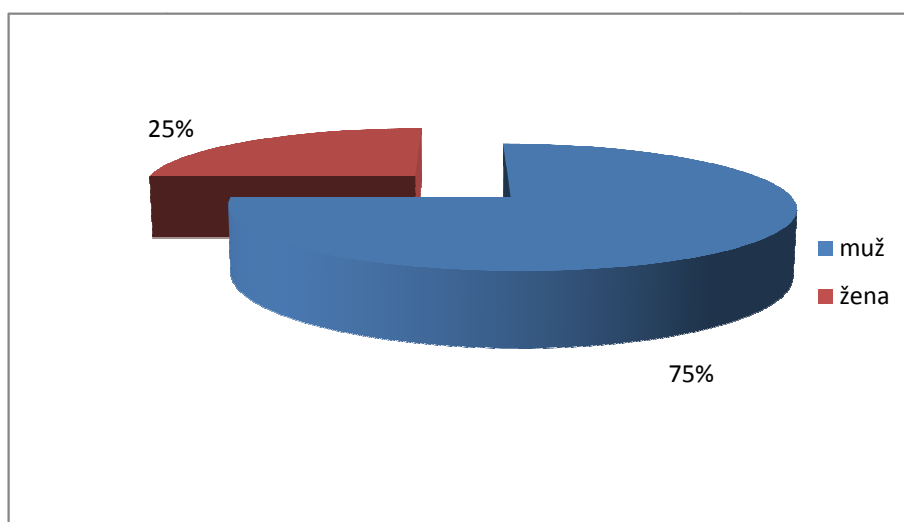
2.3 Analýza zjištěných skutečností

Celkem bylo osloveno 60 respondentů, z nichž bylo ochotno poskytnout strukturovaný rozhovor 48. V případě 12 osob se nepodařilo vyplnit dotazníkový arch. Někteří nebyli schopni rozhovoru z důvodu nadměrného požití alkoholických nápojů, někteří nechtěli odpovídat vůbec. Velký vliv na poskytnutí rozhovoru měl fakt, že jsem dané lokality obcházela s terénní pracovníci, ke které mají vytvořen vztah i důvěru. V neposlední řadě velkou úlohu hrála i přítomnost městské policie, při které také byli ochotni poskytnout rozhovor. Za poskytnutí rozhovoru jim byly nabídnuty cigarety z vlastního zdroje, což zvyšovalo ochotu vypovídat. Respondenti, kteří vypovídali, byli slušní a vstřícní. Polovina (24) rozhovorů byla provedena na Městském úřadě Odboru sociálních věcí v mé kanceláři, v kanceláři sociálního kurátora a v kanceláři terénní pracovníce Diecézní Charity. Ostatní výzkum byl proveden ve vytipovaných lokalitách uvedených výše.

2.3.1 Demografické údaje

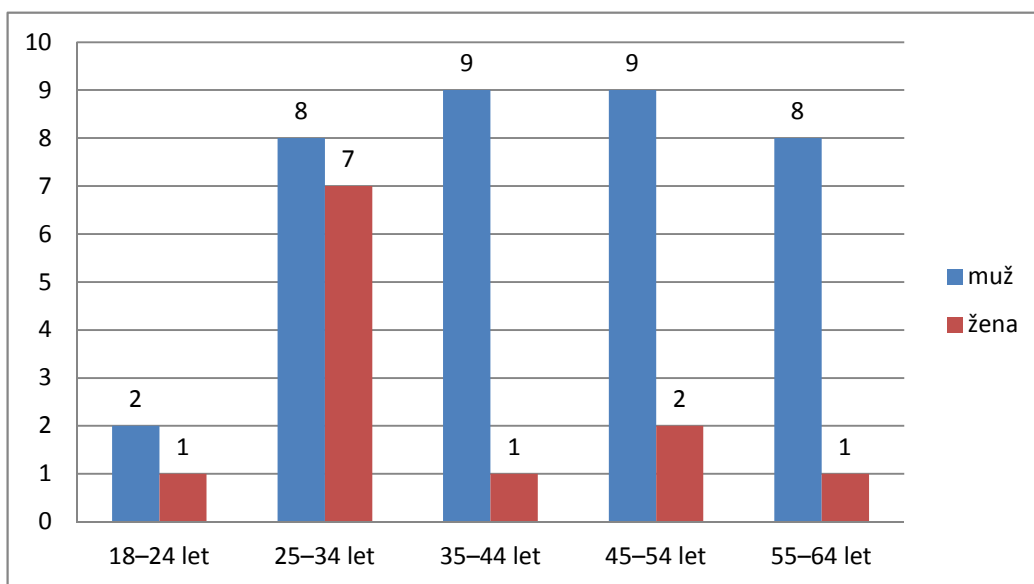
V rámci provedeného výzkumu bylo osloveno 48 respondentů, z toho 36 mužů a 12 žen (viz graf 1). Toto složení odpovídá skutečnosti zjištěných jinými výzkumy, že bezdomovectví se týká především mužské populace; v našem případě to je celkem 75 % z respondentů. Dle informace získané od sociálního kurátora se počet osob zjevného bezdomovectví pohybuje asi kolem. Naproti tomu ze zjištění od terénní pracovníce je počet zjevných bezdomovců dvakrát vyšší, tedy 120, a z tohoto počtu je 20 žen. Jak však uvádí literatura, je třeba zjištěné hodnoty navýšit zhruba o 30 %, tedy na celkový počet 156 (Brabec, 2013). Zjištěný podíl osob bez domova na celkovém obyvatelstvu města, kdy v roce 2012 dle statistického úřadu uvedeno v Táboře 35 024 obyvatel činí odhadovaných 156 zjevných a latentních bezdomovců 0,45%.

Graf 1. Počet respondentů podle pohlaví
(údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100 \%$, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Dotázaní bezdomovci v Táboře spadají do věkové skupiny od 18 let do 64 let. Jak znázorňuje graf 2, rozložení mužů do věkových kategorií nad 25 let je poměrně rovnoměrné. Toto ovšem neplatí pro ženy, u kterých jsme zjistili největší zastoupení ve věkové kategorii 25–34 let. Díky tomu je nejvíce zastoupena tato věková kategorie 25–34 let (v celkovém počtu 15, tj. 31 %). Průměrný věk dotazovaných žen je 36 let a mužů 44 let. Lidé v důchodovém věku nad 65 let nebyli zastoupeni, což může být dáno také tím, že velká část této zkoumané cílové skupiny umírá předčasně díky špatnému zdravotnímu stavu. Pro tento závěr máme rovněž oporu v počtu sociálních pohřbů vypravených městem Tábor bezdomovců, kterých bylo v letech 2010–2014 celkem 5.

Graf 2. Složení respondentů dle věku a pohlaví(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Podle tabulky 1 udávající složení respondentů dle rodinného stavu lze konstatovat, že největší skupinu tvoří svobodní ve věkové kategorii 25–34 let a rozvedení ve věkové kategorii 45–54 let. Zbylé skupiny jsou zastoupeny v menším počtu nebo jen minimálně. Jeden respondent odpověď neuvedl. I ostatní výzkumy potvrzují, že převážná část bezdomovecké populace je tvořena rozvedenými a svobodnými jedinci. V našem průzkumu tvoří tato skupina 89,6 % z celkového počtu respondentů. Rozvod či rozpadnutí vztahu, jak bylo uvedeno v teoretické části práce, jsou jedny z ohrožujících faktorů vzniku bezdomovectví, zejména u mužů.

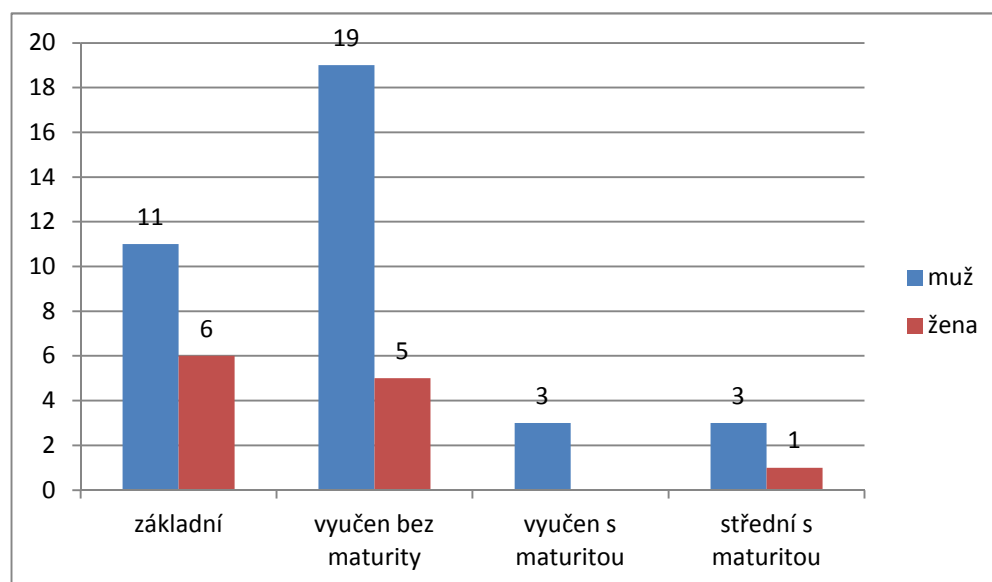
Tabulka 1. Složení respondentů dle rodinného stavu, věku a pohlaví(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

		svobodný/á	vdaná/ženatý	rozvedený/á	ovdovělý/á
18–24 let	muž	2			
	žena	1			
25–34 let	muž	6	1		
	žena	4	1	2	
35–44 let	muž	6		3	
	žena			1	
45–54 let	muž	1		8	
	žena			2	
55–64 let	muž	2		5	1
	žena		1		
Celkem		22	3	21	1

zdroj: vlastní výzkum

Z hlediska vzdělání respondentů bylo zjištěno, že největší zastoupení mají vyučení bez maturity – celkem 24, tedy přesně polovina z velikosti výzkumného souboru. Další skupinu tvoří osoby se základním vzděláním, celkem 17 osob, a 4 osoby mají střední vzdělání s maturitou a 4 jsou vyučení s maturitou. 50 % ze všech dotazovaných žen má základní vzdělání a 52,8 % ze všech mužů je vyučeno bez maturity. Osoby s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním nebyly ve výzkumném vzorku vůbec zastoupeny. Zastoupení osob se vzděláním je vyšší, než jsme před začátkem průzkumu očekávali – konkrétně 64,6 %.

Graf 3. Složení respondentů podle pohlaví a vzdělání
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 2 je možné nalézt podrobnější informaci o vzdělání dle věkových kategorií respondentů. Je možné vypořádat, že zatímco starší věkové kategorie mají obvykle alespoň vyučení bez maturity, mladí bezdomovci mají často pouze základní školu.

Tabulka 2. Složení respondentů dle vzdělání, věku a pohlaví

(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

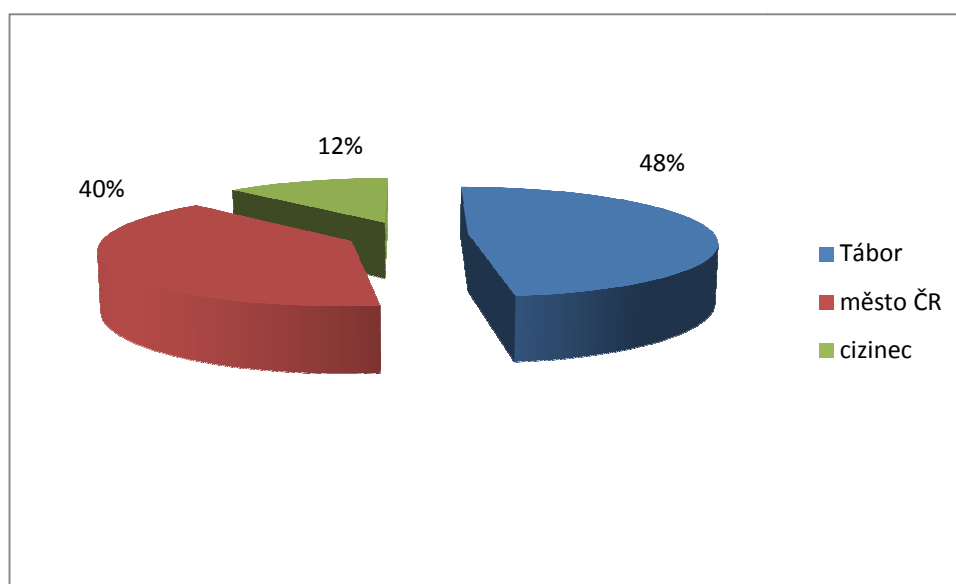
		základní	vyučen bez maturity	vyučen s maturitou	střední s maturitou
18–24 let	muž	1	1		
	žena	1			
25–34 let	muž	4	4		
	žena	3	4		
35–44 let	muž	3	4	2	
	žena	1			
45–54 let	muž	1	7		1
	žena		1		1
55–64 let	muž	2	3	1	2
	žena	1			
Celkem		17	24	3	4

zdroj: vlastní výzkum

Bezdomovci mého výzkumného souboru jsou z 12 % cizinci: čtyři občané Slovenské republiky, jeden občan Polské republiky a jeden občan Moldávie. 23 respondentů má trvalé bydliště v Táboře a zbylých 19 dotazovaných je z jiných měst a obcí, z toho 11 respondentů má trvalé bydliště v Jihočeském kraji. Detaily je možné nalézt v grafech 4 a 5. Potvrzuje to naši domněnku, že bezdomovci se neorientují pouze na místo svého původního pobytu, ale naopak často migrují.

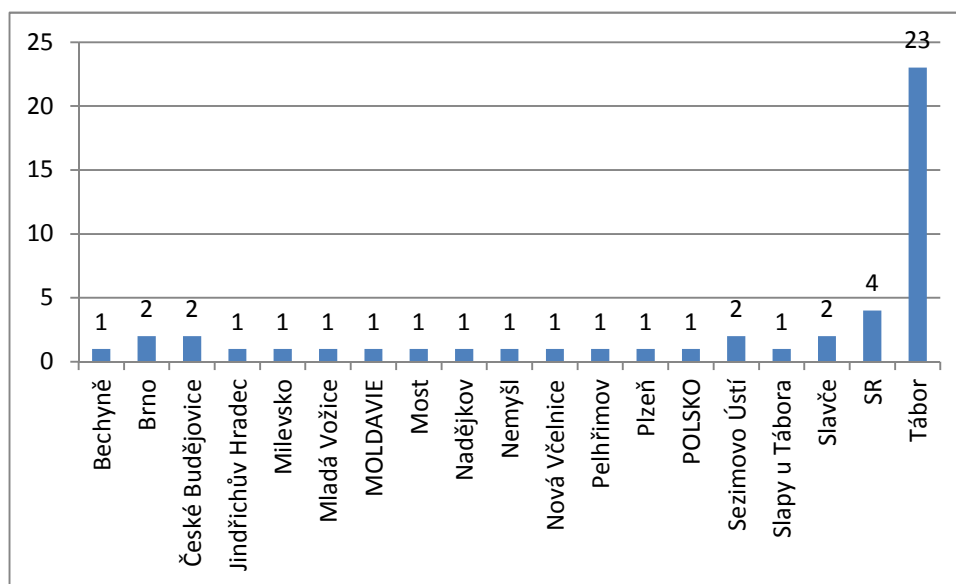
Graf 4. Podíl respondentů z Táboře, z ostatních měst ČR a ze zahraničí

(údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100 \%$, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

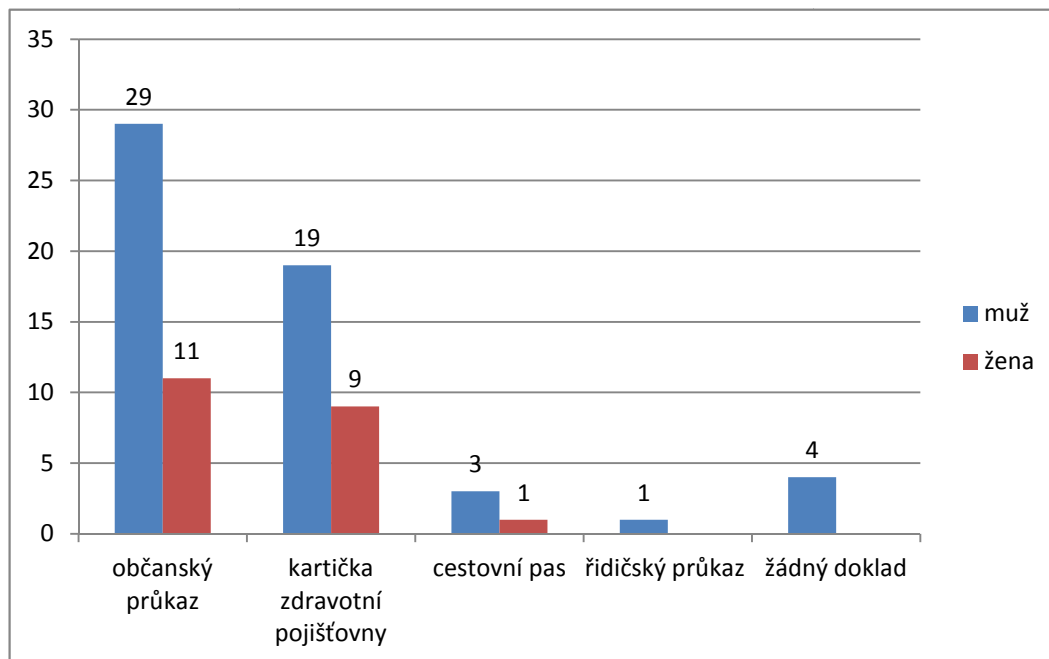
Graf 5. Trvalá bydliště respondentů
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Na další otázku části dotazníku týkající se vlastnictví dokladu totožnosti (viz graf 6) 40 respondentů odpovědělo, že vlastní občanský průkaz. Toto zjištění bylo velice pozitivní, protože bez dokladů nemohou bezdomovci využívat sociálních služeb a zejména nemohou získat finanční prostředky – dávky důchodového pojištění, dávky hmotné nouze, mimořádnou okamžitou pomoc, (například na zaplacení ubytovny, noclehárny), apod. Zde je vidět dobře odvedená práce sociálního kurátora a terénní pracovníce, kteří mnohým lidem bez domova pomohli doklady vyřídit formou doprovázení přímo na úřadech, protože většina z nich sama není schopna nic řešit a vyřizovat. Při výzkumu bylo zjištěno, že někteří z bezdomovců mají občanský průkaz uložen u pracovníků úřadu práce, kvůli neustálým ztrátám. Dalšími doklady uvedenými respondenty byly kartička zdravotní pojišťovny a cestovní pas. Čtyři z dotazovaných nevládní žádný doklad totožnosti.

Graf 6. Vlastnictví dokladu totožnosti
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

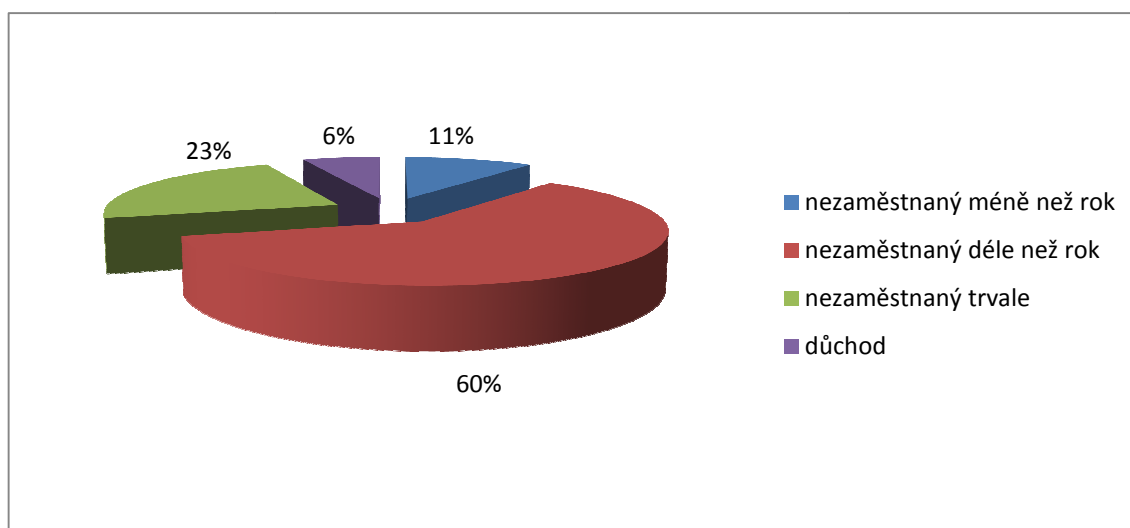

zdroj: vlastní výzkum

2.3.2 Ekonomické postavení

Graf 7 uvádí ekonomické postavení bezdomovců v Táboře. 29 bezdomovců je nezaměstnáno déle než rok a 11 nikdy nepochybně nepracovalo. Zaměstnaný nebyl v době výzkumu nikdo z dotazovaných. 31. prosince 2012 bylo v okrese Tábor 5 067 nezaměstnaných osob (Český statistický úřad, 2013); nepracující bezdomovci tedy tvoří cca 0,9 % z celkového počtu nezaměstnaných osob.

Graf 7. Ekonomické postavení respondentů
(údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100 \%$, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

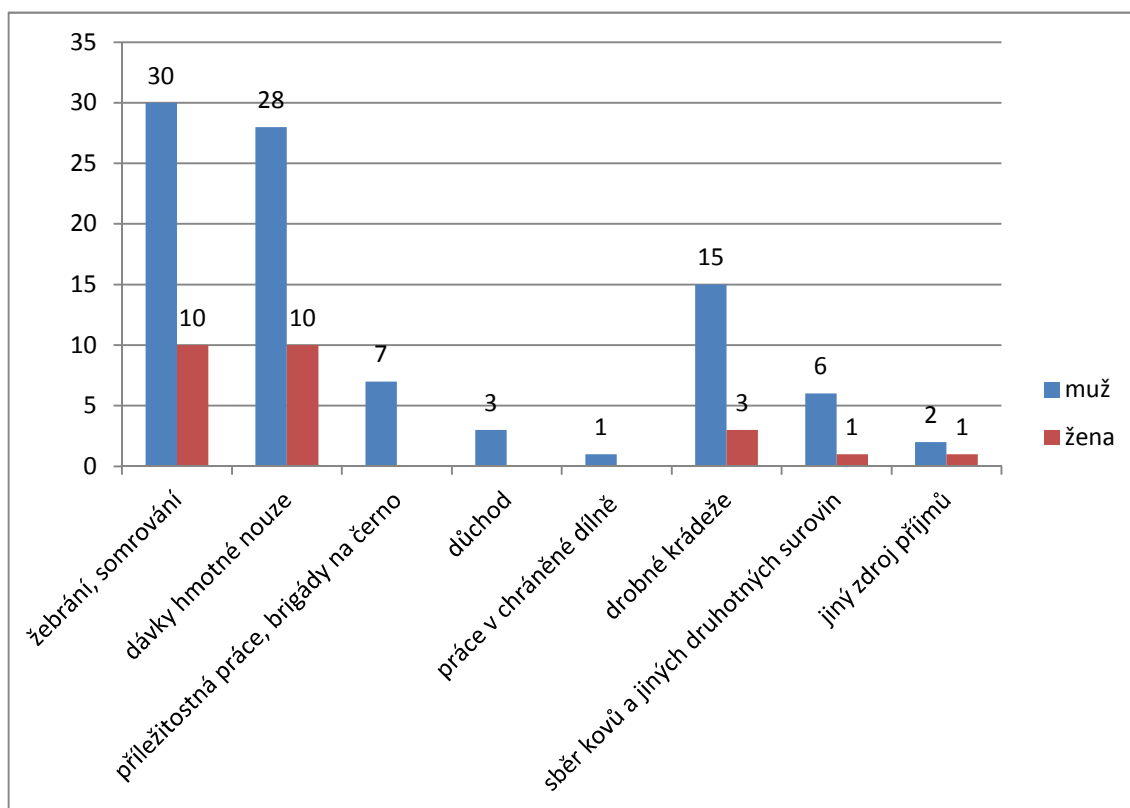
Další souvislostí, kterou je možné sledovat v tabulce 3, je ekonomické postavení v souvislosti se vzděláním. Ačkoliv 28 osob (58,3 %) dosáhlo alespoň vyučení nebo středoškolského vzdělání, přesto nepracují déle než rok anebo trvale jsou bez zaměstnání. Tato skutečnost nám naznačuje velký problém s možností zaměstnání v daném regionu.

Tabulka 3. Složení respondentů dle ekonomického postavení, vzdělání a pohlaví
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

		základní	vyučen bez maturity	vyučen s maturitou	střední s maturitou
nezaměstnaný méně než rok	muž	2	1		
	žena	2			
nezaměstnaný déle než rok	muž	4	14	3	3
	žena	2	2		1
nezaměstnaný trvale	muž	4	2		
	žena	2	3		
důchod	muž	1	2		
	žena				
Celkem		17	24	3	4

zdroj: vlastní výzkum

Vzhledem ke skutečnostem již výše popsaným jsou všichni z respondentů nezaměstnaní, jejich hlavním zdrojem příjmů jsou dávky hmotné nouze poskytované úřadem práce, celkem 38 osob (79,2 %). Aby mohli obdržet tyto dávky, musí být v evidenci úřadu práce, vlastnit občanský průkaz a podat si žádost o přiznání této dávky. V tomto jim jsou nápomocni sociální kurátor a terénní pracovnice, kteří je doprovázejí na úřady a pomáhají jim. Celkem 40 osob (83,3 %) se doznalo k žebrání a somrování. Nebylo to ani velkým překvapením, protože většinu respondentů potkávám na nádraží či v budově úřadu a o peníze a jídlo si říkají. Legální pracovní poměry či brigády se v odpovědích vůbec neobjevily. Jako jiný zdroj příjmů byla uvedena prostituce, prohledávání kontejnerů s odpadky, příspěvek na péči a dávky důchodového pojištění.

Graf 8. Zdroje příjmů(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

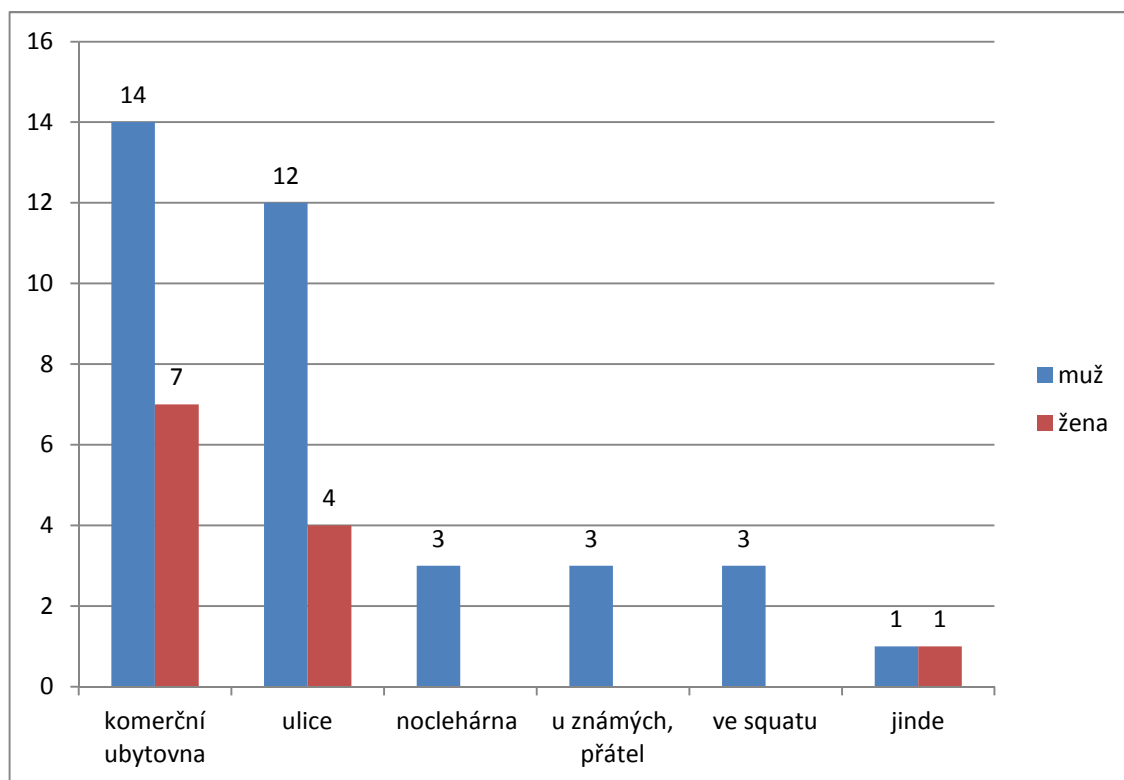
2.3.3 Bydlení

V charakteristice bydlení byly zkoumány otázky, kde jednotliví respondenti přespávají, jakým způsobem přišli o bydlení a jak dlouho jsou na ulici. V grafu zdroj: vlastní výzkum jsou uvedena místa přespávání. Bylo zjištěno, že celkem 21 respondentů (44 %) přespává na komerční ubytovně, která je jim hrazena Úřadem práce v Táboře. Takto velký počet je dán tím, že výzkum probíhal v zimním období a také tím, že došlo v Táboře ke zbourání železničního depa, kde velký podíl lidí bez domova přespával. Po demolici tohoto objektu došlo k přesunu bezdomovců k Černým mostům, kde na frekventované křižovatce přespávali na tepelném výměníku. Vzhledem k nebezpečnosti této lokality, byla svolána i krizová schůzka pod záštitou města Tábora, kde byla přijata opatření ke snížení možných rizik, a poměrně většině z klientů bylo poskytnuto ubytování v komerčních ubytovnách. V současné době, dle sdělení majitelů ubytoven, zde již zhruba polovina těchto ubytovaných bezdomovců nepřespává – někteří museli opustit ubytovnu pro nedodržování pravidel řádu ubytovny, někteří ji opustili dobrovolně a přespávají znovu venku. Druhou největší skupinu respondentů tvoří osoby

bez jakéhokoliv bydlení přespávající venku (33%). Mezi jinými lokalitami respondenti uvedli Azylový dům Praha a Azylový dům České Budějovice.

Graf 9. Způsoby přenocování

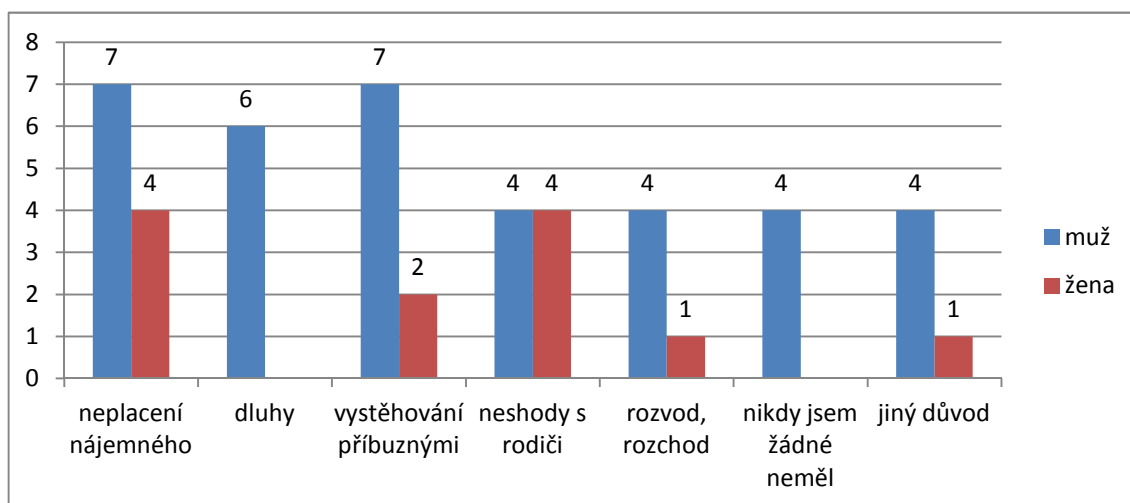
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Na otázku způsobu ztráty bydlení (viz graf 10) je nutné se dívat jen z hlediska subjektivního vnímání důvodů u jednotlivých respondentů, které mohou být ve skutečnosti jiné, většinou nakumulované z více příčin jak bylo již popsáno v teoretické části práce. Nejčastější příčiny ztráty bydlení respondenti uváděli neplacení nájemného (23%), vystěhování svými příbuznými (19%) a neshody s rodiči (17 %). Mezi jiné důvody ztráty bydlení respondenti uvedli odchod z vlastní volby, podrazy od kamarádů, prodej domu příbuznými a následné vystěhování a odchod z bytu po smrti družky. Za zaznamenání stojí i odpověď čtyř mužů, že žádné bydlení nikdy neměli.

Graf 10. Důvody ztráty bydlení
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

V tabulkách 4 a 5 jsme se zabývali otázkou rozložení důvodu ztráty bydlení vzhledem ke vzdělání, resp. věku respondentů. Co se týče vzdělání, jsou dotazované osoby zastoupeny poměrně rovnoměrně, nenašli jsme žádný převažující počet pro některou ze zkoumaných skupin. Z hlediska věkových kategorií nalezneme nejčastější příčinu neplacení nájemného pro nejstarší osoby (pět z devíti respondentů, tj. 55,6 %); na druhou stranu mladí bezdomovci (do 34 let) uvádí nejčastěji jako důvod neshody s rodiči (sedm z osmnácti respondentů, tj. 38,9 %).

Poslední výzkumnou otázkou v oblasti bydlení bylo zjišťování, jak dlouho jsou respondenti bez domova. Z grafů 322 a 12 je zřejmé, že u mužů i žen převažuje délka bezdomovectví v rozmezí 2–5 let, celkem u 21 respondentů. Významné bylo i zjištění, že celkem 15 osob ze všech respondentů je bez stálého bydlení již 5–10 let. Jak uvádí Hradecký, doba návratu do běžného života je téměř trojnásobná oproti době, kterou byli bez domova. Vyplývá to ze zkušeností s bezdomovci v jiných zemích charakteristických tradiční demokracií a kontinuálním sociálním systémem, jako je Velká Británie (Brabec, 2013). U lidí, kteří jsou venku kolem 10 let, je pravděpodobnost návratu k běžnému životu téměř minimální. Při průměrném věku respondentů 42 let by to znamenalo návrat do běžného života v 72 letech, tedy věku, kterého se bezdomovci zpravidla nedožívají.

Tabulka 4. Složení respondentů dle důvodu ztráty bydlení, vzdělání a pohlaví

(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

		základní	vyučen bez maturity	vyučen s maturitou	střední s maturitou
neplacení nájemného	muž	1	2	2	2
	žena	2	2		
dluhy	muž	2	4		
	žena				
vystěhování příbuznými	muž	4	2		1
	žena		2		
neshody s rodiči	muž	1	2	1	
	žena	3	1		
rozvod, rozchod	muž	1	3		
	žena				1
nikdy jsem žádné neměl	muž	1	3		
	žena				
jiný důvod	muž	1	3		
	žena	1			
Celkem		17	24	3	4

zdroj: vlastní výzkum

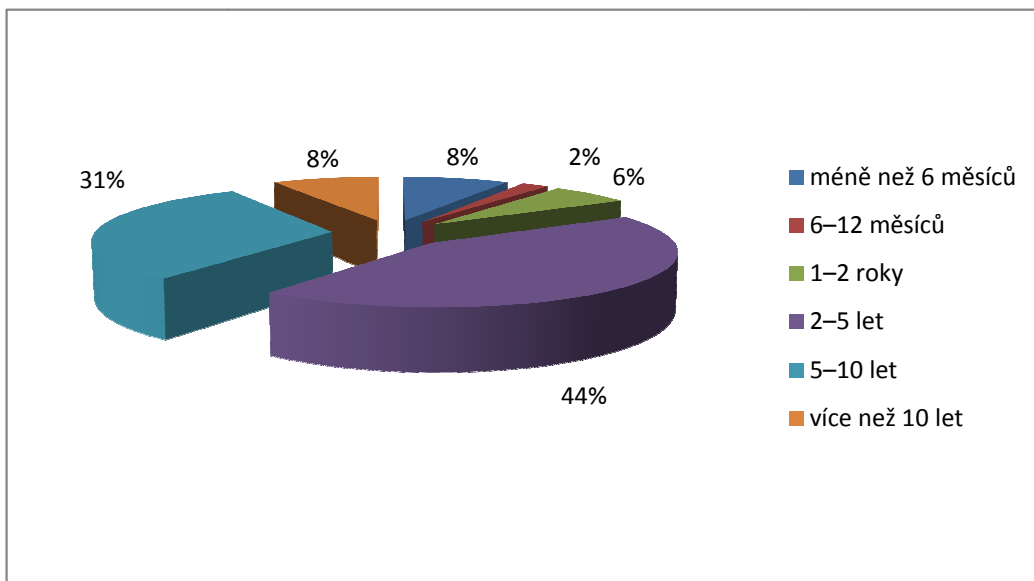
Tabulka 5. Složení respondentů dle důvodu ztráty bydlení, věku a pohlaví

(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

		18–24 let	25–34 let	35–44 let	45–54 let	55–64 let
neplacení nájemného	muž	1	1	1		4
	žena		2		1	1
dluhy	muž		2	1	2	1
	žena					
vystěhování příbuznými	muž		3	2	1	1
	žena		2			
neshody s rodiči	muž	1	2	1		
	žena	1	3			
rozvod, rozchod	muž				3	1
	žena				1	
nikdy jsem žádné neměl	muž			2	2	
	žena					
jiný důvod	muž			2	1	1
	žena			1		
Celkem		3	15	10	11	9

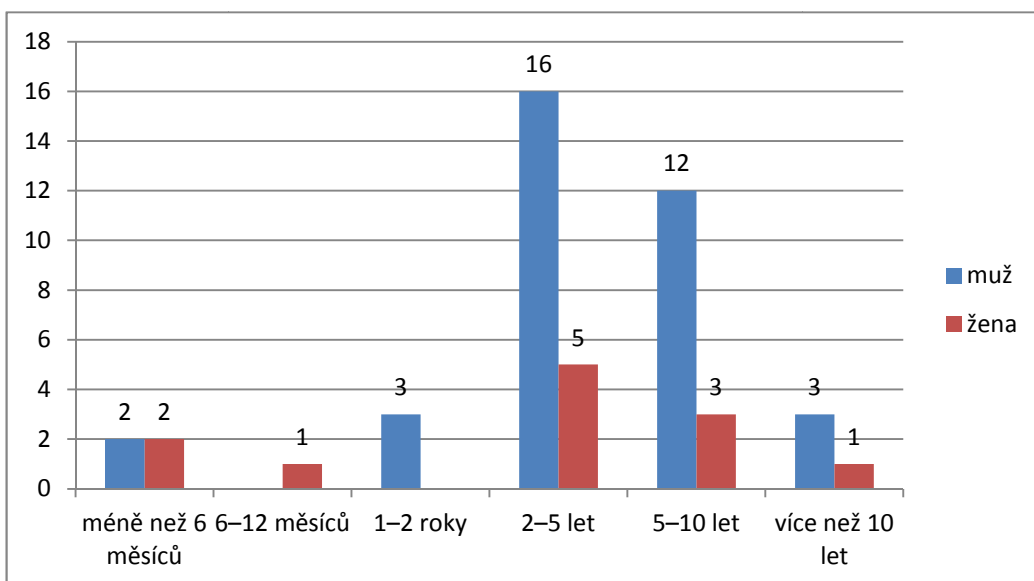
zdroj: vlastní výzkum

Graf 11. Doba bez stálého bydlení
(údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100 \%$, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Graf 12. Doba bez stálého bydlení podle pohlaví
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

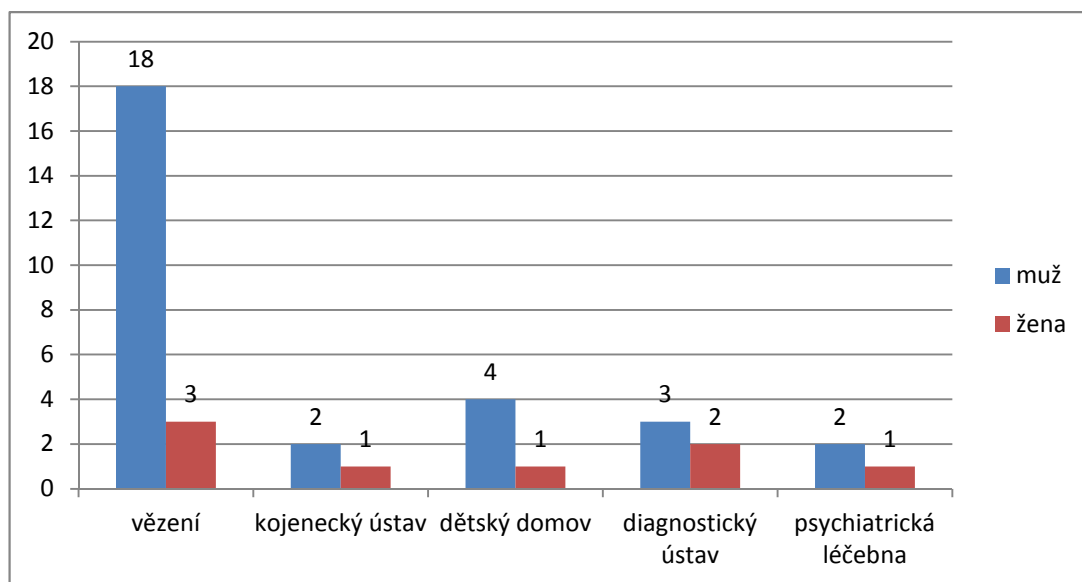
zdroj: vlastní výzkum

2.3.4 Sociální služby a instituce

V této vybrané charakteristice byla zjišťována otázka zkušenosti s jednotlivými institucemi, jakými jsou kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, psychiatrické léčebny, ústavy sociální péče a vězení. Zkušenost s některou z vyjmenovaných institucí uvedlo 28 respondentů, tedy 58,3 %. Nejvíce z nich uvádí zkušenost s vězením (ti nejstarší ještě za minulého režimu); zkušenost s vězením uvádí i ženy. Tato skutečnost je zmíněna i v teoretické části práce, většina bezdomovců má

zkušenost s některou ze zmíněných institucí. V grafu 13 není uvedena zkušenost s ústavu sociální péče, neboť žádný z respondentů jej neuvedl.

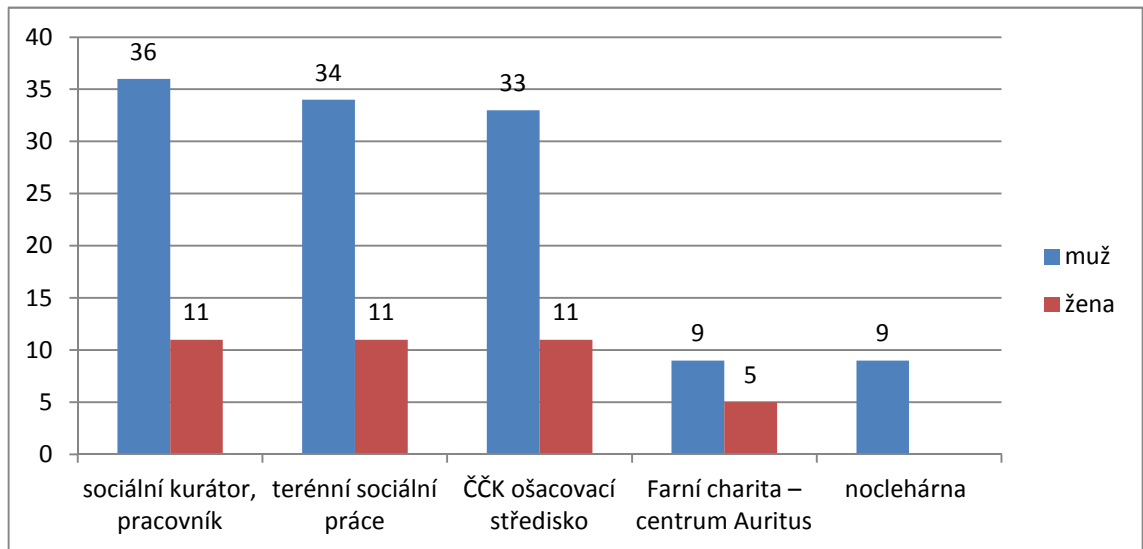
Graf 13. Zkušenosti s institucemi
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Využívání sociálních služeb nám znázorňuje graf 14. Všichni z dotazovaných uvedli, že využívají sociální služby poskytované na území města Tábora. Celkem 98 % respondentů využívá pomoc sociálního kurátora a pomoc terénní sociální práce v 93,8 %. Toto velké procento vypovídá o kvalitní a dobré práci těchto osob, lidé bez domova k nim mají důvěru a spolupracují s nimi při řešení svých životních situací. Vysoké procento bezdomovců využívá také službu ošacovacího střediska Českého červeného kříže, celkem 91,7 % respondentů. Farní Charitu – centrum Auritus, tedy služby pro drogově závislé, využívá 29,2 % dotazovaných.

Graf 14. Využívání sociálních služeb v Táboře
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

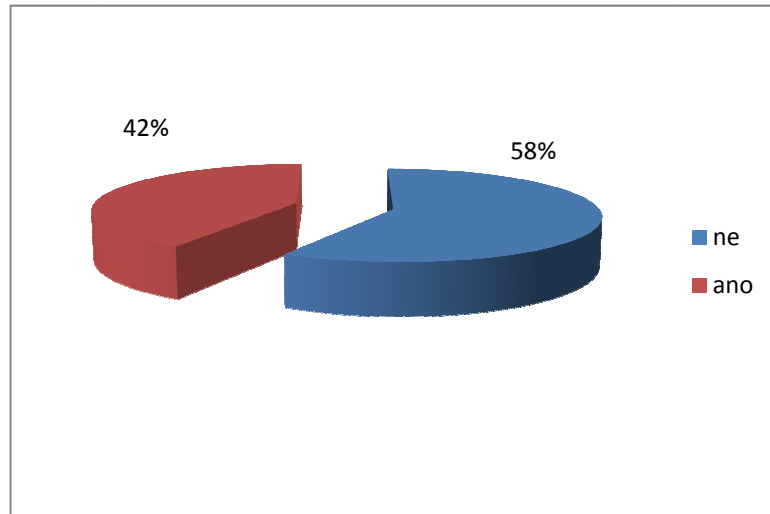
zdroj: vlastní výzkum

Respondenti v rámci šetření sociálních služeb se mohli vyjádřit, zda některou službu postrádají. 28 respondentů uvedlo, že jsou stávající služby v Táboře dostačující, naopak zbylých 20 dotazovaných odpovědělo záporně (viz graf 15). Respondenti zejména zdůrazňovali chybějící nízkoprahové denní centrum a azylový dům pro muže (viz graf 16); hlavním důvodem uvádění těchto služeb je možnost hygieny. Tři ženy uvádějí, že jim chybí azylový dům pro ženy, přestože tato instituce v Táboře existuje a je využívána.

Jak uvádí terénní pracovnice Jana Pilzová, terénní služba má smysl jen tehdy, když je vybudované zázemí, kam se lidé mohou směřovat, jako je například nízkoprahové denní centrum pro osoby bez přístřeší, kde by lidé mohli v mrazech pobýt, umýt se, nebo si něco ohřát k jídlu. Největším problémem je, že v Táboře není žádné místo pro zajištění hygieny. Nicméně i v komunitním plánování města Tábor je nutnost zavedení této služby již zmíněna.

Graf 15. Absence sociálních služeb

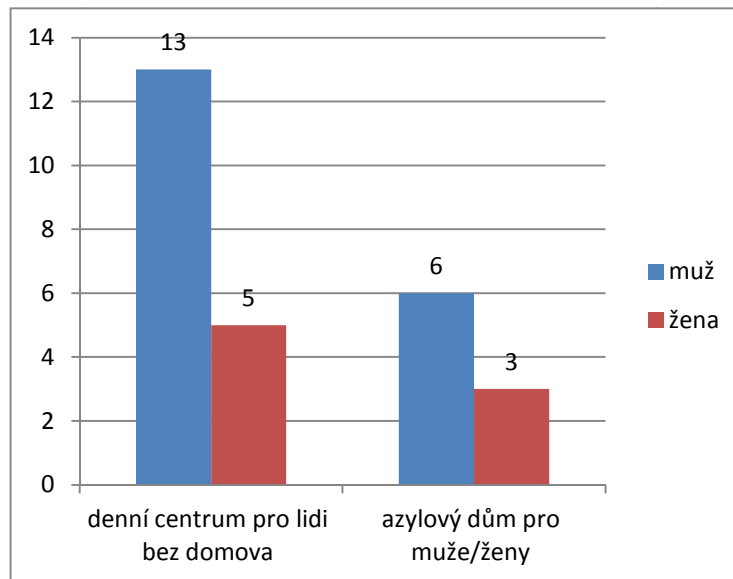
(údaje uvedeny v relativních četnostech, $f_i = 100 \%$, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

Graf 16. Chybějící sociální služby v Táboře

(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

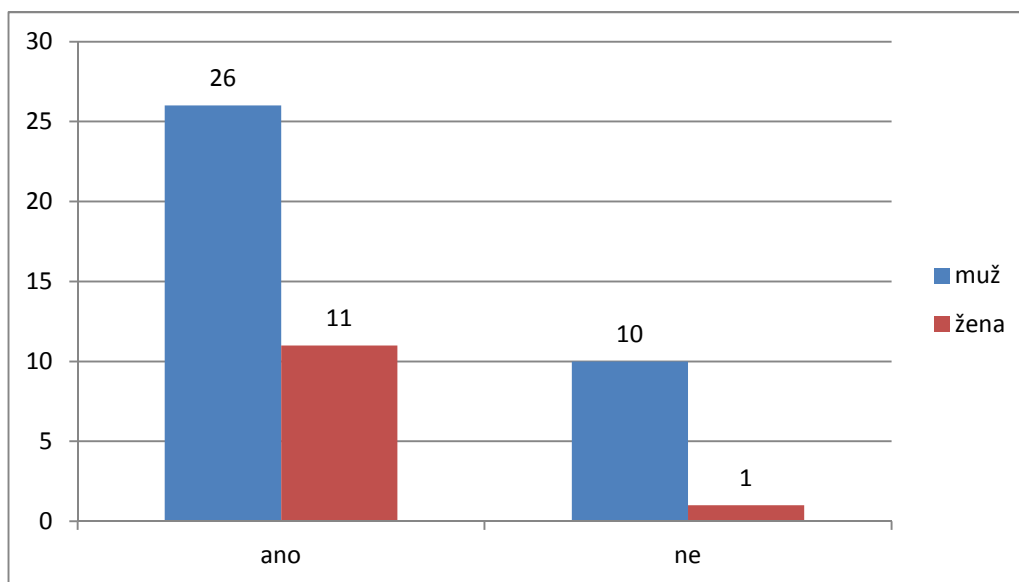

zdroj: vlastní výzkum

Závěrem kvantitativního výzkumu byla respondentům položena otázka, zda stojí o návrat do běžného života, v tomto případě to znamená mít práci, stabilní bydlení a rodinu. Dle grafu 17 je patrné, že 77,1 % respondentů stojí o návrat do běžného života, zbylých 22,9 % o návrat nestojí. Z hlediska genderových aspektů je zajímavé, že téměř všechny ženy kromě jedné o návrat do běžného života stojí. Tato poslední otázka výzkumu poukázala na mylnou představu veřejnosti o tom, že bezdomovcům vyhovuje být na ulici, že žádnou změnu nechtějí. Respondenti, kteří odpověděli, že o návrat do

běžného života nestojí, uváděli následující důvody: nechci, nemá to smysl, jsem už moc dlouho na ulici, vyhovuje mi to, nic mi nechybí.

Graf 17. Návrat do běžného života dle pohlaví
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

zdroj: vlastní výzkum

V tabulce 6 se zabýváme vztahem mezi dobou bez bydlení a ochotou vrátit se k normálnímu způsobu života. Lidé, kteří jsou bez domova teprve krátkou dobu (do dvou let), se všichni chtějí vrátit do běžného života. U lidí bez domova déle než dva roky to je 72,5 % z dotazovaných.

Tabulka 6. Složení respondentů dle doby bez bydlení, pohlaví a návratem do běžného života
(údaje uvedeny v absolutních četnostech, $n_i = 48$)

		ano	ne
méně než 6 měsíců	muž	2	
	žena	2	
6–12 měsíců	muž		
	žena	1	
1–2 roky	muž	3	
	žena		
2–5 let	muž	11	5
	žena	5	
5–10 let	muž	8	4
	žena	2	1
více než 10 let	muž	2	1
	žena	1	
Celkem		37	11

zdroj: vlastní výzkum

2.4 Shrnutí praktické části

Při zpracování dotazníkového průzkumu se ukázalo, že z hlediska genderu se v komunitě tábořských bezdomovců jedná výrazně častěji o muže, ženy tvořily 25 % výzkumného souboru. Průměrný věk dotazovaných žen byl 36 let a mužů 44 let. Převážná část zkoumané bezdomovecké populace byla tvořena rozvedenými a svobodnými jedinci. Z hlediska vzdělání bylo zjištěno, že přesně jedna polovina výzkumného souboru jsou lidé vyučeni bez maturity, další významnou skupinu tvořili jedinci se základním vzděláním. Osoby s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním nebyly ve výzkumném vzorku vůbec zastoupeny. Ze všech dotazovaných bezdomovců je 44 % bez domova 2 až 5 let, 31 % je bez stálého bydlení 5 až 10 let. Bezdomovci výzkumného souboru ve vybraném regionu Tábor jsou z 12 % cizinci, 48 % respondentů má trvalé bydliště v Táboře a zbylých 40 % dotazovaných je z jiných měst a obcí.

Z hlediska ekonomického je největší část bez zaměstnání déle než rok a 23 % bezdomovců nikdy nepracovalo. Nejčastěji uváděným zdrojem příjmů jsou dávky hmotné nouze, žebrání a somrování, žádný z dotazovaných nemá příjem z legálních pracovních poměrů. Jelikož se průzkum uskutečnil v zimních měsících, větší počet osob byl ubytován v komerčních ubytovnách, 33 % respondentů přespávalo venku. Jako příčiny ztráty bydlení byly nejčastěji uváděny neplacení nájemného, dluhy, vystěhování příbuznými a neshody s rodiči.

Ve vybrané charakteristice využívání sociálních služeb a zkušenosti s institucemi bylo zjištěno, že 58 % dotazovaných má zkušenost s institucionální péčí, například s vězením, s dětskými domovy, s diagnostickými ústavami a s psychiatrickými léčebnami. Nejčastěji se jednalo o vězení, se kterým mělo zkušenost celkem 43,8 % osob. K využívání sociálních služeb, které jsou poskytovány na území města Tábora, bylo pozitivní zjištění, že některou z nabízených služeb ve vybraném regionu využívá každý z respondentů. Ve velké míře (98 %) uvedlo využití pomoci sociálního kurátora a terénní sociální práce. To vypovídá o kvalitní a dobré práci těchto osob. Lidé bez domova jim důvěřují a spolupracují s nimi při řešení své situace. Celkem 42 % z respondentů uvedlo, že nabídka služeb není dostačující, zejména zdůrazňovali chybějící služby nízkoprahového denního centra a azylového domu pro muže, tristní je situace v možnostech hygienického zázemí.

Závěrem výzkumu byla respondentům položena otázka, zda stojí o návrat do běžného života, v tomto případě to znamená mít práci, stabilní bydlení a rodinu. Celkem 77,1 % respondentů stojí o návrat do běžného života, zbylých 22,9 % o návrat nestojí. Z hlediska genderových aspektů bylo zjištěno, že téměř všechny ženy kromě jedné mají zájem se vrátit do běžného života.

3 Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou bezdomovectví ve vybraném regionu města Tábor. Tato problematika není jen problémem samotných lidí bez domova, ale i celé dnešní společnosti. V každé společnosti existují lidé, kteří z nejrůznějších důvodů nedisponují schopnostmi nebo prostředky k tomu, aby si bydlení zajistili nebo udrželi. Bezdomovectví je synonymem pro extrémní vyloučení, přičemž faktory sociálního vyloučení mají podobu jak individuální, tak strukturální, a není možné je striktně a jednoznačně odlišit. Propad do bezdomovectví téměř nikdy nemá jednu příčinu, důvody jsou velmi individuální, v čase proměnlivé a mnohdy obtížně identifikovatelné. Bezdomovectví jako forma sociálního vyloučení představuje společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup.

Cílem výzkumu bylo zmapování situace zjevného bezdomovectví ve vybraném regionu, v našem případě to znamenalo zjištění výskytu vybraných charakteristik z hlediska demografických údajů, ekonomického postavení, bydlení a využívání sociálních služeb, které jsou typické v Táboře.

V teoretické části byly popsány jednotlivé základní pojmy, definice bezdomovectví včetně jeho forem, příčin a specifíků, typologie lidí bez domova, legislativní úpravy v ČR, historie přístupu k bezdomovectví, osobnost bezdomovce a její typické znaky, příčiny dané problematiky, sociální práce s osobami bez přístřeší a jednotlivé organizace pomáhající těmto lidem. Prostor byl věnován také chudobě a nezaměstnanosti jako fenoménu, který spojuje takřka všechny bezdomovce.

Pro výzkumnou část byly použity metodické postupy kvantitativního výzkumu, kdy k získání dat byl použit standardizovaný rozhovor pomocí dotazníkového archu vedený s 48 respondenty cílové skupiny zjevných bezdomovců. Výzkumný soubor byl vybrán z řad klientů přežívajících venku, osob nezákonně obývajících cizí pozemky či budovy, osob přebývajících v noclehárně a osob bez přístřeší, které jsou v zimním období ubytovány v komerčních ubytovnách. Výzkumem se podařilo rozkrýt základní popisné charakteristiky osob bez domova na území města Tábora.

Zjištěné údaje v rámci výzkumu bezdomovectví mohou sloužit jako podklad pro další plánování rozvoje adekvátních sociálních služeb týkajících se této cílové skupiny. Je důležité vycházet ze znalostí místních podmínek, demografických podkladů a ze zjištěných potřeb v oblasti sociálních služeb. Závěry práce mohou být využity pro

následné komunitní plánování sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností Tábor, organizacemi zabývajícími se osobami bez přístřeší či ke zvýšení míry informovanosti o dané problematice pro odbornou i širokou veřejnost a zároveň jako podklad pro tvorbu strategického dokumentu koncepce řešení bezdomovectví na území města Tábora.

Při výzkumu a pobytu mezi lidmi bez domova bylo zjištěno, že to, co mnozí z nás posuzují jako patologické lidské chování, je ve skutečnosti adaptace na specifické podmínky této cílové skupiny. Techniky obživy jako žebrání, somrování, vybírání popelnic, alkoholismus, silná orientace na vlastní subkulturu je vlastně jen účelová forma chování, která lidem bez domova umožňuje na ulici přežít.

Seznam použité literatury

- BRABEC, Jan. *Ilja Hradecký: Bezdomovectví si nikdo dobrovolně nevolí*. In: Česká pozice [online]. 15. 12. 2013 [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskapozice.cz/magazin/special-report/ilja-hradecky-bezdomovectvi-si-nikdo-dobrovolne-nevoli>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané ukazatele za okres Tábor*. In: Statistická ročenka Jihočeského kraje 2013 [online]. 30. 12. 2013 [cit. 16. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/311011-13-r_2013-01.
- FITZPATRICK, Suzanne, Peter KEMP a Susanne KLINKER. *Bezdomovství*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004, 96 s. ISBN 80-866-2515-X.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-691.
- HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996.
- HRADECKÝ, Ilja a kol. *Definice a typologie bezdomovství: zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR*. 1. Vyd. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.
- JANÍČKO, Pavel. *Otázka „working poor“ přístup odborů*. Prezentace z konference Chudoba v ČR [online]. 12. 11. 2013 [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.masarykovaakademie.cz/index.php/prezentace>.
- JANOUSEK, Tomáš. *Analýza služeb pro osoby bez přístřeší*. In: Komunitní plánování sociálních služeb ORP Tábor [online]. 2013 [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.cpkp.cz/index.php/programy-jc/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/29-komunitni-planovani-socialnich-sluzeb-orp-tabor>.
- KELLER, Jan. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 290 s. ISBN 978-80-7419-155-8.
- KOSORIN, Pavel. *Sláva vítězům, čest poraženým aneb Ameriku objevili bezdomovci*. Vyd. 2. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2012. ISBN 978-80-904668-2-1.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-833.
- MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6200-901.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha, 2003, 379 s. ISBN 80-717-8548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha, 2013, 68 s. ISBN 978-80-7421-072-3.

NEDĚLNÍKOVÁ, Dana, ed. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. In: Terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Poslední změna 9. 7. 2009 [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2317>.

Obecně závazná vyhláška města Tábora č. 6/2012 o zákazu požívání alkoholu na veřejných prostranstvích. Dostupné z: http://www.taborcz.eu/dp/id_ktg=53&p1=62.

POKORNÝ, Lukáš. *Katalog poskytovatelů sociálních a doplňkových služeb ORP Tábor* [online]. Březen 2013 [cit. 16. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.tabor-kpss.cz/>.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. 1. Vyd. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-807-3871-000.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 978-807-3380-694.

TOUŠEK, Ladislav. *Analýza situace „bezdomovců“ v Plzni včetně identifikace jejich počtu. Zpráva z výzkumu*. Plzeň: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2009.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6202-257.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 339 s. ISBN 978-802-4622-095.

Seznam tabulek

Tabulka 1. Složení respondentů dle rodinného stavu, věku a pohlaví.....	31
Tabulka 2. Složení respondentů dle vzdělání, věku a pohlaví.....	33
Tabulka 3. Složení respondentů dle ekonomického postavení, vzdělání a pohlaví.....	36
Tabulka 4. Složení respondentů dle důvodu ztráty bydlení, vzdělání a pohlaví.....	40
Tabulka 5. Složení respondentů dle důvodu ztráty bydlení, věku a pohlaví.....	40
Tabulka 6. Složení respondentů dle doby bez bydlení, pohlaví a návratem do běžného života.....	45

Seznam grafů

Graf 1. Počet respondentů podle pohlaví	30
Graf 2. Složení respondentů dle věku a pohlaví	31
Graf 3. Složení respondentů podle pohlaví a vzdělání.....	32
Graf 4. Podíl respondentů z Tábora, z ostatních měst ČR a ze zahraničí	33
Graf 5. Trvalá bydliště respondentů.....	34
Graf 6. Vlastnictví dokladu totožnosti	35
Graf 7. Ekonomické postavení respondentů	35
Graf 8. Zdroje příjmů	37
Graf 9. Způsoby přenocování.....	38
Graf 10. Důvody ztráty bydlení	39
Graf 11. Doba bez stálého bydlení.....	41
Graf 12. Doba bez stálého bydlení podle pohlaví	41
Graf 13. Zkušenosti s institucemi	42
Graf 14. Využívání sociálních služeb v Táboře.....	43
Graf 15. Absence sociálních služeb	44
Graf 16. Chybějící sociální služby v Táboře.....	44
Graf 17. návrat do běžného života dle pohlaví	45

Přílohy

Příloha 1. Evropská typologie bezdomovectví ETHOS

Příloha 2. Dotazníkový arch

Příloha 1. Evropská typologie bezdomovectví ETHOS

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

1/2

Bezdomovectví, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jedním z problémů, které řeší strategická Strategie sociální ochrany a začleňování (B). Prevence bezdomovectví a reintegrace osob bez domova jsou otázkami, které vyžadují dobře pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ztráty domova.

FBANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) vytvořila typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že pojem domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovectví. Mě domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina využít

užít (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní odvolání k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace se mohou vyskytnout u osob bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se odlišují na 13 operabilních (pracovních) kategoriích, v rámci realizovaného národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vybrán soubor národních subkategorií. Typologie tak může být využita pro monitoring bezdomovectví, provádění ferí politik a jejich rozvoj a vyhodnocování.

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (důhová) definice	Národní subkategorie	*
BEZ STŘECHY	1 Osoby přebývající venku	1.1 Velké prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přebývající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorech bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstatené vagony, stany, garáže, prádelny, sklady a původní, vraky atd.)	b
		2.1 Nociště	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nocišterné nocišterny	2.1.1 Osoby vnitřně nebo nocišterné	b
	BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovacích prostorech pro bezdomovce	3.1 Asylový útlum pro bezdomovce	Osoby v asylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v asylovém domě 3.1.2 Ženy v asylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v asylovém domě 3.1.4 Otcové s dětmi v asylovém domě 3.1.5 Uplně rodiny v asylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty
3.2 Přechodná ubytovna			Osoby ve veřejných ubytovacích s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejných komerčních ubytovacích (jinou možností bydlení)	b
3.3 Přechodné podporované ubytování			Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.2.2 Osoby v příštěři pro vyšetřování z bytu	b
4.1 Pobytové zařízení pro ženy			Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	3.3.1 Bydlení s podporou výkoně určené pro bezdomovce existuje	a
5.1 Přechodné bydlení (asylové zařízení pro žadatele o azyl)			Osoby v ubytovacích zařízeních pro žadatele o azyl	4.1.1 Ženy ohrožené domácí násilím pobývající na sčyté adrese 4.1.2 Ženy ohrožené domácí násilím pobývající v asylovém domě	a a
5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky			Osoby v ubytovacích zařízeních pro migrující pracovníky	5.1.1 Žadatelé o azyl v asylových zařízeních	a
6 Osoby před opuštěním instituce		6.1 Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	5.2.1 Migrující pracovníci – činní ve veřejné komerční ubytovně (jinou možností bydlení)	a
	6.2 Zdravotnická zařízení	Zbátavá dle z důvodu absence bydlení	6.1.1 Osoby před opuštěním věznice	a	
7 Uvázané dlouhodobější podpory	6.3 Zařízení pro děti	6.1 Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení	6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
		6.2 Zdravotnická zařízení	Zbátavá dle z důvodu absence bydlení	6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce 6.3.2 Osoby před opuštěním péčovské péče	a a
	7.1 Uvázané dlouhodobější podpory	Pobytové péče pro starší bezdomovce	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidní dlouhodobě ubytované v asylovém domě	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidní dlouhodobě ubytované v asylovém domě	b
	7.2 Uvázané dlouhodobější podpory	Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	7.2.1 Bydlení s podporou výkoně určené pro bezdomovce existuje	7.2.1 Bydlení s podporou výkoně určené pro bezdomovce existuje	a

* Použité zkratky v posledním sloupci - Stupeň ohrožení: a - ohrožené osoby, b - bezdomovci

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

2/2

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*
NEJISTÉBYDLNÍ	8 Osoby žijící v nejmístějším bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu	a
		8.3 Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	b
	9 Osoby ohrožené vysídlováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2 Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vyřazením z vlastního bytu	a
		10.1 Policejné zaznamenání domácnosti	Případy, kdy policie zaznamenala bezpečí obětí domácnosti	10.1.1 Osoby ohrožené domácnostmi násilím – policejné zaznamenané případy – oběti	a
	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určené pro obvyklé bydlení	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. marigotka, karavan, hausboot (nemají jinou možnost bydlení)	a
		11.2 Neobvyklá stavba	Novozvýšené stavby, boudy, chatičky, barčky	11.2.1 Osoby žijící v budovách, které byly určeny k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a
		11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obydlitelné neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nevhodným k obydlí (dříve bylo obyvatelné)	a
		13 Osoby žijící v přelidněném bytě	Definované jako přelidněný nejvyšší normou podle plešického nebo počbu místnosti	13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech	a

* Použití písmen a – b v posledním sloupci – skupiny ohrožení: a – ohrožení osoby, b – bezdomovec

FEANTSA Fédération Européenne des Associations Nationales Travallant avec les Sans-Abri/MSB
 European Federation of National Associations Working with the Homeless/MSB
 194, Chaussée de Louvain n. 1210 Brussels n. Belgium n. Tél.: +32 2 538 66 69 n. Fax: +32 2 539 41 74 n. e:thos@feantsa.org n. www.feantsa.org

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

Příloha 2. Dotazníkový arch

Vážení respondenti, jmenuji se Martina Říhová a jsem studentkou Jihočeské univerzity Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích oboru Sociální pedagogika. Chtěla bych Vás požádat o krátký rozhovor, který se týká šetření o problematice bezdomovectví ve vybraném regionu Tábor k mé bakalářské práci. Veškeré odpovědi jsou anonymní a budou použity pouze k účelům tohoto výzkumu.

1. Demografická část

1.1 Pohlaví

Žena	
Muž	

1.2 Věk

Méně než 18	
18-24 let	
25-34 let	
35-44 let	
45-54 let	
55-64 let	
65 a více let	

1.3 Rodinný stav

Svobodný/á	
Vdaná/ženatý	
Rozvedený/á	
Vdovec/vdova	

1.4 Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Základní	
Vyučen/a bez maturity	
Vyučen/a s maturitou	
Střední s maturitou	
Vyšší odborné	
Vysokoškolské	

1.5 Jaké je Vaše občanství?

ČR	
SR	
Jiné, uveďte jaké	

1.6 V jaké obci máte trvalé bydliště?

V Táboře	
V jiné obci, uveďte v jaké	

1.7. Vlastníte nějaký doklad totožnosti?

Ano, občanský průkaz	
Ano, cestovní pas	
Ano, řidičský průkaz	
Ano, kartičku zdravotní pojišťovny	
Ne, nevlastním	

2. Ekonomické postavení

2.1 Jaké je Vaše ekonomické postavení?

Zaměstnaný/á (legální pracovní poměr)	
Nezaměstnaný/á krátkodobě (méně než rok)	
Nezaměstnaný/á dlouhodobě (déle než rok)	
Nezaměstnaný/á trvale – nikdy jsem nepracoval/a	
Na mateřské dovolené	
Důchod – částeční invalidní, plný invalidní, starobní	

2.2 Jaký je zdroj vašich příjmů ?

Podpora v nezaměstnanosti	
Dávky hmotné nouze	
Mateřská (rodičovský příspěvek)	
Důchod – částeční invalidní, plný invalidní, starobní	
Legální dlouhodobý pracovní poměr na řádnou pracovní smlouvu	
Legální příležitostná práce, brigády	
Dlouhodobá stabilní práce na černo	
Příležitostné práce, brigády na černo	
Práce v chráněné dílně	
Sběr kovů a jiných druhotných surovin	
Žebrání, somrování	
Drobné krádeže	
Jiný, uveďte jaký	

3. Bydlení

3.1 Kde v současnosti přespáváte?

Na ulici, na nádraží, v parku, pod mostem, ve sklepě, na půdě, ve stanu...	
V noclehárně	
U známých, přátel	
V komerční ubytovně	
Ve squatu, nebo v jiné nezákonně obsazené budově	
Na nezákonně obsazeném pozemku, v zahradní chatce	
Jinde, uveďte kde	

3.2 Jakým způsobem jste přišel/přišla o bydlení?

Byl/a jsem vystěhován/a z důvodu neplacení nájemného	
O byt nebo dům jsem přišel/a v důsledku dluhů	
Měl jsem služební byt, o který jsem v důsledku ztráty zaměstnání přišel	
Byl/a jsem vstěhován/a svými příbuznými	
Bydlel jsem s rodiči a pro neshody jsem odešel	
Po rozvodu, rozchodu jsem bydlení přenechala manželovi, manželce, partnerce, partnerovi	
Nikdy jsem žádné neměla	
Jiný, uveďte jak	

3.3 Jak dlouho jste bez domova, bez stálého bydlení?

Méně než 6 měsíců	
6 až 12 měsíců	
1 až 2 roky	
2 až 5 let	
5 až 10 let	
10 a více let	

4. Sociální služby a instituce

4.1 Máte osobní zkušenost s pobytem v některé z následujících institucí?

Kojenecký ústav	
Dětský domov	
Diagnostický ústav	
Psychiatrická léčebna	
Vězení	
Ústav sociální péče	

4.2 Využíváte sociální služby pro lidi bez domova?

Ano	
Ne	

4.2.2 Pokud ano můžete uvést jaké?

Noclehárna G centrum	
Český červený kříž ošacovací středisko	
Terénní sociální práci, sociální poradenství	
Pomoc sociální kurátora, sociálního pracovníka	
Farní charita centrum Auritius	
Jiné uveďte jaké	

4.3 Chybí Vám nějaká sociální služba pro lidi bez domova?

Ano	
Ne	

4.3.1 Pokud ano můžete uvést jaká?

Uveďte jaká	
-------------------	--

5. Závěr

5.1 Stojíte o návrat do běžného života? To znamená mít práci, stabilní bydlení, rodinu a podobně?

Ano	
Ne	

5.1.1 Pro respondenty, kteří nestojí o návrat do běžného života, uveďte prosím důvod.

Proč.....

5.2 Pro účely statistického zpracování, prosím uveďte datum narození.

D	D	M	M	R	R

Děkuji za poskytnutí rozhovoru.